

T.C.
BİLECİK ŞEYH EDEBALI ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
MANEVİ DANIŞMANLIK VE REHBERLİK ANABİLİM DALI

**MANEVİ DANIŞMANLIK VE REHBERLİK ÇERÇEVESİNDE FELAK VE NAS
SURELERİNİN İNSAN PSİKOLOJİSİNE ETKİSİ**

DÖNEM PROJESİ

BÜŞRA ERDEM

PROJE DANIŞMANI
PROF. DR. MUSTAFA BAŞ

BİLECİK, 2024

T.C.
BİLECİK ŞEYH EDEBALI ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
MANEVİ DANIŞMANLIK VE REHBERLİK ANABİLİM DALI

**MANEVİ DANIŞMANLIK VE REHBERLİK ÇERÇEVESİNDE FELAK VE NAS
SURELERİNİN İNSAN PSİKOLOJİSİNE ETKİSİ**

DÖNEM PROJESİ

BÜŞRA ERDEM

PROJE DANIŞMANI
PROF. DR. MUSTAFA BAŞ

BİLECİK, 2024

BEYAN

Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Açısından Felak ve Nas Surelerinin İnsan Psikolojisine Etkisi adlı dönem projesinin hazırlık ve yazımı sırasında bilimsel araştırma ve etik kurallarına uyduğumu, başkalarının eserlerinden yararlandığım bölümlerde bilimsel kurallara uygun olarak atıfta bulunduğumu, kullandığım verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, tezin herhangi bir kısmının Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi veya başka bir üniversitede başka bir tez çalışması olarak sunulmadığımı, aksinin tespit edileceği muhtemel durumlarda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Bu çalışmanın, Bilimsel Araştırma Projeleri (BAP), TÜBİTAK veya benzeri kuruluşlarca desteklenmesi durumunda; projenin ve destekleyen kurumun adı proje numarası ile birlikte, ETİK KURUL onayı alınması durumunda ise ETİK KURUL tarih karar ve sayı bilgilerinin beyan edilmesi gerekmektedir.			
DESTEK ALINMIŞTIR	☐	DESTEK ALINMAMIŞTIR	X
Destek alındı ise;			
Destekleyen kurum;			
Desteğin Türü		Proje Numarası	
1- BAP (Bilimsel Araştırma Projesi)			
2- TÜBİTAK			
Diğer;.....			
ETİK KURUL onayı var ise;			
ETİK KURUL karar tarih/sayı:	/.....	

Öğrenci Adı ve Soyadı

Büşra ERDEM

Tarih

.....

İmza

.....

ÖN SÖZ

Ülkemizde 20. Yy'da itibaren gelişim göstermeye başlayan Manevi Danışmanlık ve Rehberlik hizmet alanına katkı sağlamak amacı ile hazırlanan bu çalışma, “Felak ve Nas Surelerinin İnsan Psikolojisindeki Etkisini konu edinmektedir”. Şüphesiz ki İslam Dini inancı başta Müslümanların daha sonra tüm insanların ruh ve beden sağlığını önemsemektedir. İslam dini kaidelerinin içinde yer alan teorik ve pratik bilgiler bu hususu destekler niteliktedir. Ruh sağlığını olumlu yönde etkileyen birincil kaynak olan Kur'an-ı Kerim'in birçok niteliği bulunmaktadır. Bu niteliklerden biri de başlı başına dua kitabı olmasıdır. Çalışmamızda duanın insan psikolojisindeki yerine değinerek Felak ve Nas surelerinin bir dua olarak okunmasındaki önemine açıklık getirmeye çalıştık. Ayrıca insanlarda fitri bir ihtiyaç olan inanç, iman, istiâze, ruhsal varlık kavramlarına değinerek surelerin farklı yönlerini ele almayı hedefledik. Tarih boyunca ruhsal varlıklarla ve uygulamalarıyla ilgilenen insanların psikolojik olarak bu varlıklara başvurmalarındaki nedenlerini de inceleyerek büyü, sihir kavramları bağlantısında istiazenin önemini ortaya koymaya çalıştık. Literatür taramasında muazvizeteyn surelerinin MDR kapsamında daha önce çalışılmamış olması ile bu alandaki ihtiyacı karşılamaya yönelik çalışmak ilgi ve isteğimizi arttırmıştır. Temennimiz bu çalışmayla Felak ve Nas surelerinin ruh sağlığındaki iyileştirici yönüne dikkat çekerek, Manevi Danışmanlık ve Rehberlik alanına hizmet etmektir.

Hazırlamış olduğum bu proje çalışmam da, araştırma konusunun belirlenmesinden tezin oluşumuna kadar geçen süreçte yol gösteren ve desteğini esirgemeyen tez danışmanım saygıdeğer hocam Prof. Dr. Mustafa Baş'a en kalbi duygularıyla teşekkür ederim. Eğitim hayatımda desteklerini hiçbir zaman esirgemeyen anneme, babama ve kardeşlerime şükranlarımı sunarım. Yazım sürecinde fikirleriyle destek ve yardımcı olan arkadaşlarım Hilal Tiryaki, ve Fatıma Koç'a teşekkürü borç bilirim.

Büşra Erdem

2024

ÖZET

MANEVİ DANIŞMANLIK VE REHBERLİK ÇERÇEVESİNDE FELAK VE NAS SURELERİNİN İNSAN PSİKOLOJİSİNE ETKİSİ

Kötülükler karşısında korunma, sığınma ihtiyacı ilk insan Hz. Adem'den beri var olan fitri bir ihtiyaçtır. Gücünün yetmediği menfi durumlar karşısında çaresiz, aciz kalan insan kaygı ve korkuya kapılmaktadır. Evrendeki tüm maddi güçlerin yetersiz kaldığı kriz durumlarında da yaratıcıya sığınmaktadır. Felak ve Nas sureleri mahiyeti açısından kolay ezberlenişi, halk arasında yaygın olması ve Hz. Peygamber tarafından da okunmasına yönelik tavsiye sureler olması hasebiyle önem arz etmektedir. Manevi danışmanlık ve rehberlik bağlamında ele aldığımız bu sureler ruh sağlığının korunmasında bir ihtiyaç olarak karşımıza çıkmaktadır. Gündelik yaşamın zorluklarından, kötülükten, hasetten, acizlikten, korkudan, endişe ve kaygıdan Allah'a sığınmak, ruh sağlığını oluşturmada ve korumada etkili bir faktördür. Burada ise karşımıza muavvizeteyn olarak da isimlendirilen Felak ve Nas sureleri çıkmaktadır. Hz. Peygamber insanların, şeytanların ve cinlerin şerrinden, psikolojik rahatsızlıklara ve gündelik yaşamın düzeninin bozulmasına sebep olan vesveseden, hasetten, gecenin karanlığından, büyüden başımıza gelebilecek her türlü kötülükten sığınma için Felak ve Nas surelerinin okunmasını ve uygulanmasını tavsiye etmiştir. Allah'a sığınarak ruh ve beden sağlığını korumak isteyen kişilerinde bu tavsiyeler neticesinde Kur'an-ı Kerim'e ve dualara yöneldiği görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Felak ve Nas, İstiaze, İnanç, Ruhsal Varlık, Maneviyat

ABSTRACT

THE IMPACT OF SURAH AL-FALAQ AND NAS ON HUMAN PSYCHOLOGY WITHIN THE FRAMEWORK OF SPIRITUAL COUNSELING AND GUIDANCE

Protection against evils, the need for refuge in the face of negativity, has been an innate necessity since the time of the first human, Prophet Adam. When faced with situations beyond one's capability, humans, helpless and powerless, succumb to anxiety and fear. In crises where all material powers in the universe prove insufficient, seeking refuge in the Creator becomes essential. Surahs Al-Falaq and An-Nas, due to their ease of memorization, widespread popularity among the people, and being recommended by Prophet Muhammad, hold significance. Examining these surahs in the context of spiritual counseling and guidance, they emerge as a need for maintaining mental well-being. Seeking refuge in Allah from the challenges of daily life, evil, envy, helplessness, fear, anxiety, and worry proves to be an effective factor in establishing and preserving mental health. Here, Surahs Al-Falaq and An-Nas, also known as Muawwidhatayn, come into play. Prophet Muhammad advised reciting and applying these surahs as protection from the harm of humans, devils, and jinn, as well as warding off psychological distress, whisperings, envy, darkness of the night, and any kind of potential evil. Individuals seeking to protect their mental and physical health by seeking refuge in Allah are observed turning to the Quran and prayers based on these recommendations.

Keywords: Felak and Nas, Protection, Belief, Spiritual Being, Spirituality.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖN SÖZ.....	i
ÖZET.....	ii
ABSTRACT.....	iii
İÇİNDEKİLER.....	iv
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	v
KISALTMALAR LİSTESİ.....	vi
GİRİŞ.....	1
1.Araştırmanın Konusu, Amacı ve Önemi.....	1
2. Araştırmanın Yöntemi.....	2
1.FELAK VE NAS SURELERİNİN İÇERİK VE ANALİZİ.....	3
1.1.Surelerin Tahlili.....	4
1.2.Felak Suresi.....	4
1.3.Nas Suresi.....	6
1.4.Hz. Peygamber’in Felak ve Nas Surelerine Yönelik Tavsiyeleri.....	7
2.METAFİZİK VARLIKLAR KARŞISINDA KORKU VE KORUNMA İHTİYACI... 10	
2.1. İnsan Algısında Büyü, Sihir Mefhumu.....	10
2.2. Kötülüklerden Korunma “İstiaze” İhtiyacı.....	16
3. BİR MOTİVASYON OLARA FELAK VE NAS SURELERİNİN MANEVİ DANIŞMANLIK VE REHBERLİKTEKİ ETKİSİ.....	20
SONUÇ.....	27
KAYNAKÇA.....	28

ŞEKİLLER LİSTESİ

Sayfa

Şekil 1.1. Sığınma	9
--------------------------	---

KISALTMALAR LİSTESİ

A.g.e.:	Adı geçen eder
Ag.t.:	Adı geçen tez
A.g.m.:	Adı geçen makale
Bkz:	Bakınız
C.:	Cilt
Çev.:	Çeviren
Ed.:	Editör
H.z.:	Hazreti
R.a.:	Radiyallahu anh
S.a.s.:	Sallallahu Aleyhi ve Sellem
S.	Sayfa numarası
Vd. :	Ve diğerleri

GİRİŞ

1.Araştırmanın Konusu, Amacı ve Önemi

Manevi Danışmanlık ve Rehberlik çerçevesinde ele aldığımız Felak ve Nas surelerinin insan psikolojisindeki etkisi konulu çalışmayı bir düzen ve plan dâhilinde sunmaktayız. Konunun daha iyi anlaşılabilir olması amacıyla bütün-parça-bütün sistemiyle araştırmamızı sürdürdük. İlk olarak birinci bölümde Felak ve Nas surelerinin içerik ve analizleri, Hz. Peygamberin bu yöndeki nasihat ve uygulamaları manevi danışmanlık ve rehberlik ile din psikolojisi bağlantısında ele alınarak genel bir bakış oluşturulmuştur. Daha sonra ikinci bölümde halk arasında azımsanmayacak derece önemli olan ve bu surelerin de sebeb-i nüzullerinin olduğu düşünülen büyü, sihir kavramları müstakil olarak ele alınmıştır. Ayrıca surelerde ruhsal varlık denince akıllarda ilk olarak yer alan şeytan, cin, melek kavramları da açıklanmıştır. Buradaki amaç birbirleri ile bağlantılı olan bu kavramların insan ve din psikolojisindeki yansımalarını ortaya koymak ve bireylerin surelere korunma mekanizmasıyla başvurmadaki nedenlerini saptamaktır. Yine konu ile bağlantılı olan ve aslında tüm içeriği kapsayan fitri ihtiyaç olan inanç ve istiâze kavramları da açıklanarak detaya girilmektedir. Üçüncü bölümde manevi danışmanlık ve rehberlik çerçevesinde surede yer alan ve tarafımızca ruhsal hastalıklara sebep olan en önemli iki duygu haset ve vesvese açıklanmaktadır. Son olarak bütünsel bir yaklaşımla, duanın insan ve din psikolojisindeki yerine, manevi danışmanlık ve rehberlikte bir yöntem olarak kullanılmasına değinilerek araştırma sonlandırılmaktadır.

Bu araştırmada nihai amaç Manevi Danışmanlık ve Rehberlik alanında başta ruh sağlığını korumak, dolaylı olarak da beden sağlığını korumak için dini perspektifte başvurduğumuz motivasyon kaynaklarından duanın ele alınmasıdır. Bireyler, dua konusunda temel kaynak olan kutsal kitaplara ve peygamberlerin uygulamalarına yönelmektedir. Felak ve Nas suresi fitri bir ihtiyaç olan korunmanın (istiâze) gerçekleşmesi amacıyla Müslümanların başvurduğu önemli bir sığınma mekanizmasıdır. Bu minvalde içinde ruh sağlığını korumaya yönelik birçok öğüt, nasihat ve öğretiyi barındıran bu surelerin Manevi danışmanlık ve rehberlik çerçevesinde araştırılarak, incelenmesi, farklı bir bakış açısı ile manevi danışmanlık ve rehberlik hizmetinde katkı sağlaması en temel amacımızdır. Yapılan literatür taraması sonucunda manevi danışmanlık ve rehberlik perspektifinde daha önce çalışılmaması araştırmanın önemini ortaya koymaktadır.

2. Araştırmanın Yöntemi

Ele almış olduğumuz konu, Felak ve Nas surelerine yönelik teorik çalışmayı içermektedir, dökümantasyon tekniğiyle hazırlanmıştır. Metin tarama özelliği taşımaktadır. Genel bir literatür taraması yapılmış, özellikle Felak ve Nas surelerinin hangi alanlarda ne şekilde çalışıldığı saptanmıştır. Buradaki amaç surelerin farklı yönlerini ve hangi alanlarda ışık tuttuğunu incelemektir. Araştırmaya katkı sağlayabilecek çalışmalar saptanmıştır. Birincil kaynak olan Kur'an-ı Kerim tefsirinden, hadislerden faydalanılmıştır. Daha sonra Felak ve Nas surelerinde geçen ve surelerle bağlantılı olan, araştırmada önem arz eden kavramlar din psikolojisi, insan psikoloji, Manevi danışmanlık ve rehberlik bağlamında ele alınarak tek tek açıklanmıştır. Her bölümde veriler sentezlenerek parça-bütün ilişkisi kurulmuştur.

1.FELAK VE NAS SURELERİNİN İÇERİK VE ANALİZİ

Duanın insan psikolojisindeki yeri ve önemi tüm çağlarda araştırma konusu olarak karşımıza çıkmaktadır. Tarihin hemen hemen her döneminde din, kültür ve geleneklerde dua; insanların korunmasında, sığınmasında, istek ve arzularını dile getirmesinde, kızgınlık, üzüntü, pişmanlık, mutluluk vb. duygularını inandığı yaratıcısıyla paylaşmasında oldukça mühimdir. Özellikle bir fenomen olan dua Tanrı ile insan arasındaki manevi iletişim sürecini karşılamaktadır.¹ Duanın insan psikolojisindeki faydası ve stresin önüne geçilmesindeki etkisi psikoloji, manevi danışmanlık ve rehberlik gibi alanlarda araştırılmış ve incelenmiştir. Psikolojik bir savunma mekanizması olarak kullanılan dua insanın yaşamını, ruh halini olumlu yönde etkilemektedir.²

Felak ve Nas sureleri Kur'an-ı Kerim'in 113. ve 114. surelerini oluşturmaktadır. Bu surelere “şerrinden ve zarar vereceğinden endişe edilen varlıktan, koruyup himaye edecek bir güce iltica etmek, sığınmak”³ anlamında olan muavvizeteyn de denmektedir. Surelerin içeriğinin istiaze, sığınma olmasından mütevellit surelerden bu kavram ile bahsedilmektedir. Ayrıca surelerden bu isimle bahsetmek kavli sünnettir, Hz. Peygamber'den aktarılan birçok hadis-i şerifte Felak ve Nas surelerinden muavvizeteyn olarak bahsedilmiştir. Örneğin Ahmed b. Hanbel'in Müsned isimli hadis kitabında Ukbe b. Amir'den rivayet edilen “Hz. Peygamber, bana bazı ayetler indirildi ki, benzerlerini görmedim; el-Muavvizeteyn demiştir”⁴ şeklindeki hadis minvaldeki rivayetlerden yalnızca bir tanesidir. Mevdudi, Muavvizeteyn surelerinin önemini Fatiha suresi bağlamında şu şekilde açıklamıştır: “Kur'an'ın başlangıcı ve sonu arasında bir ilişki vardır. Kur'an Fatiha ile açılır, muavvizeteyn ile son bulur. Bu iki sureye dikkat edilirse; açılıştaki: Rahman ve Rahim, din gününün sahibi olan Allah'a hamd-ü senadan sonra, kul şöyle der: Ey Allah'ım, ancak sana ibadet eder ve ancak senden yardım dilerim. İhtiyacım olan en büyük yardım olarak bana doğru yolu göster... Allah da (c.c), doğru yolu göstermek üzere cevap olarak bütün Kur'an'ı ortaya koyar. Sonra Rabb'un Nas, Melik'un Nas ve İlah'un Nas olan Allah'a sığınırım. Özellikle cin ve insanlardan vesvese veren şeytanlara karşı. Çünkü doğru yoldan saptıran en büyük engel onlardır.”⁵ Felak ve Nas sureleri mahiyeti

¹ Ü. Horozcu (2010). *Din Psikolojisi Açısından Dünyevi İstek Duaları*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilimdalı. İstanbul, s.31.

² Ş. Doğruyol, S. Koçer, İ. Yavaş, M. Akdağ (2023). *Kur'an Üzerine Disiplinlerarası Analizler- II Felak ve Nas Sureleri*. Zinde Yayıncılık, s. 40.

³ H. Aydar (2005). Muavvizeteyn Üzerine Bir Değerlendirme, *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1(11), 2.

⁴ agm, s. 2.

⁵ Mevdûdî, Ebû'l-A'lâ (2020). *Tefhîmü'l-Kur'ân*, (Çev.) Muhammed Han Kayani vd., İnsan Yayınları, İstanbul, s.327.

açısından kolay ezberlenişi, halk arasında yaygın olması ve Hz. Peygamber tarafından da okunmasına yönelik tavsiye sureler olması hasebiyle önem arz etmektedir. Manevi danışmanlık ve rehberlik bağlamında ele alacağımız bu sureler ruh sağlığının korunmasında bir ihtiyaç olarak karşımıza çıkmaktadır. Gündelik yaşamın zorluklarından, kötülükten, hasetten, acizlikten, korkudan, endişe ve kaygıdan Allah'a sığınmak, ruh sağlığını oluşturmada ve korumada muavvizeteyn sureleri etkili bir faktördür.⁶

1.1.Surelerin Tahlili

Felak ve Nas sureleri peş peşe inen iki suredir, Mekki olan bu surelerin sebab-i nüzulü her kadar ihtilafli olsa da görünen görünmeyen, maddi manevi her türlü şerden bahsedilerek insanlara korunma ve sığınma metodunu öğretmek amacıyla indiği ifade edilmektedir. Allah Teâlâ'nın muavvizeteyn sureleri ile Hz. Muhammed'i (s.a.s) müşriklerin sihir, büyü, nazar gibi kötülüklerden koruduğu ise halk arasında yaygın olan görüşür.⁷

Felak ve Nas Surelerinin Temel İçeriği

- Yaratılanlardan hayrın gelebileceği gibi şerrinde gelebilmesi gerçeği bildirilmiştir.
- Şerrin daha çok gece vakti meydana geldiği, gecenin karanlığında eylemlerimizin gündüze göre daha da zor olacağı öğretilmiştir.
- Sihir, büyü vb. olgulara başvuran kişilerden şerrin gelebileceği ifade edilmiştir.
- İnsanda bulunan en kötü ahlaki duygunun haset olduğu, hasedin edene de edilene de zarar verebileceği bildirilmiştir.
- Cinlerden ve insanlardan bazılarının vesvesede bulunarak şerre yol açtıkları bildirilmiştir.
- Tüm bu kötülüklerden “meydana gelen ve gelebilecek olan her türlü şerden, gecenin karanlığından, sihir ve büyüden, hasetten, şeytanın, cinin ve insanın vesvesesinden” korunmak, feraha ulaşabilmek için Allah Teâlâ'ya sığınmayı öğütlemektedir.

1.2.Felak Suresi

Felak, 113/1 “Sabahın Rabbine Sığınırım”⁸ Surenin ilk ayetinde felak kelimesi sabah olarak çevrilmiştir. Birçok anlama gelen felak, surede yarmak anlamındadır, gecenin

⁶ agm, s. 4.

⁷ O. Oral (2019). Mâtürîdî ve Râzî'ye Göre Felak İle Nas Surelerinde Kötülüklerden Sığınılan Allah Tasavvuru, *Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12(1), 19.

⁸ Felak Suresi 113:1

karanlığını yarararak sabahı var eden Rabbe sığınmak. Gece ve karanlık kötülüğü, zulmü, sıkıntıyı sembolize etmektedir. Yaşanılan her zorluğun peşinden sabahın, gecenin karanlığını yırtıp aydınlığı ortaya çıkarması gibi feraha ereceğimizi bildirmektedir. Felak kelimesine verilen manalardan biri de müphem (belirsiz) durumlarda hakikatin (gerçek) ortaya çıkmasıdır.⁹ Psikolojik açıdan belirsizlik hissini yaşayan, zorluk ve sıkıntılarda çaresiz, tedirgin olan insan, içinde bulunduğu ruhsal ve bedensel bunalımdan kurtularak hakikate ulaşmak ister. Bu süreçte güvensizlik duygusu ile hareket eden insan, öngöremediği, tahmin edemediği, ne ile karşılaşacağını bilmediği kötülüklerden, belirsizlikten sığınmak için her şeyi gören ve işiten, gecenin karanlığını yarıp sabahı ortaya çıkardığı gibi kendisini gözetip koruyan, feraha ulaştırabilecek güce ve kudrete sahip olan Rabbine sığınmaktadır.

Felak, 113/2 “Yaratılmışların Şerrinden”¹⁰ Bu ayette insanoğluna nasihat edilmekte, bir gerçek açıkça vurgulanmaktadır. Yaratılmış olan her şeyden şerrin de gelebileceği bildirilmiştir. Yani görünen ve görünmeyen varlık alemine ait olan her bir zerrenin müspet veya menfi yanlarının olabileceği, insanın özgür iradesiyle kötüye de yönelebileceği ifade edilmiştir. Hayır ve şerrin Allah Teâlâ’dan geldiğine teslim olan inanan Müslümanların hayatın her anında şerle, kötülükle karşılaşabileceği uyarısı yapılmıştır. Teslimiyet içinde olan bu bilgiye sahip olan kişiler sabırla, başına gelebilecek şerre karşı Rabbine sığınarak müşkül durumdan sıyrılabilir. Hayatta hayrın olduğu gibi şerrinde olabileceğine inanan insan karşılaştığı olumsuzlukları rahatlıkla göğüsleyebilmektedir. Beklenmedik, istenmeyen olaylar karşısında şerrinde hayır gibi insanın başına gelebileceği bilgisi denge hali bozulan bireylerin daha hızlı toparlanıp, gündelik yaşantısında da her duruma hazırlıklı olmasını sağlamaktadır.¹¹

Felak 113/3 “Karanlığı çöktüğü zaman gecenin şerrinden”¹² Bir alem olan gecenin sıfatı karanlıktır, insanların gündüz yapmış olduğu birçok faaliyet karanlık çöktüğünde yapılması zor bir hale gelmektedir. Yolda olan yolunu şaşırabilir, haşereler, yırtıcı hayvanlar ortaya çıkar, gecenin karanlığından faydalanmak isteyen kötü niyetli kişiler de bu vaktin girmesiyle harekete geçer. Gecenin karanlığı çöktüğü vakit yardıma ulaşabilmede çok güç olmaktadır. Örneğin 6 Şubatta ülkemizde meydana gelen depremlerin gece olması hasebiyle arama kurtarma çalışmaları sekteye uğradı. Burada ayette geçen karanlığın çöktüğü zaman ibaresini müfessirler mecazi anlamda da yorumlamaktadırlar. Mecazen kötülükleri içeren karanlık; şirk, inkar, cehalet, zulmet gibi olumsuz durumları da içermektedir. Bu olumsuz

⁹ *Kur’an Yolu* (Erişim 2 Ocak 2024) Felak 113:1

¹⁰ Felak Suresi 113:2

¹¹ Şükran Doğruyol, Sueda G. Koçer, İsmail Yavaş, Muahmed M Akdağ, age, s. 47.

¹² Felak Suresi 113:3

durumların zıddı iman, ilim, hayır, adalet gibi kavramlar ise karanlığın zıddı aydınlık olarak yorumlanmaktadır. Psikolojik, ruhsal manada bakıldığında ise insanın iç görüşünü kaybedip, ümitsizlik haline büründüğü vakit kendini karanlıklar içinde hisseder. Kötülükler karşısında karamsar kalan ümidini kaybeden birey ayet-i kelimedede öğretildiği üzere Rabbine sığınarak aydınlığa ulaşabilmektedir.¹³

Felak 113/4 “Düğümlere üfürenlerin şerrinden”¹⁴ Düğümlere üfürenler ibaresi farklı şekillerde mecaz olarak yorumlansa da genel kabul bu ifadenin gerçek anlamını taşıdığı, büyücü ve üfürükçüleri kastetmektedir. Cahiliye döneminde büyü ile uğraşanlar ipi düğümleyerek ve bir şeyler üfleyerek büyü yapmaktaydı. Ayette büyücülere ve üfürükçülere başvuranların şerrinden Rabbe sığınılmaktadır. Sihir, büyü gibi uygulamaların temelinde aldatma ve hile bulunmaktadır. Yalnızca cahiliye döneminde değil her dönem kötü niyetli insanların aldatma ve hileleri ile karşı karşıya kalmaktayız, kötü niyetli, zarar odaklı kimselerin şerrinden Allah Teâlâ’ya sığınmak insanlara tavsiye edilmektedir.¹⁵ Hz. Peygamber üfürükçülüğe başvurmayanlar hakkında şu müjdede bulunmuştur: “Ümmetimden kendini dağlamayan, üfürükçülük yaptırmayan, fal baktırmayan ve yalnız Allah’a tevekkül edenler, kendilerine hiç hesap sorulmadan cennete gireceklerdir.”¹⁶

Felak 113/5 “Bir de kıskandıığı vakit kıskanç kişinin şerrinden!”¹⁷ Fahretin er- Razi Ayet-i kerimede geçen haset (kıskançlık) için insana ait şerlerin en kötüsüdür der. O hasedin cimrilik ve ifrat boyutundaki ihtirastan doğan, sosyolojik ve psikolojik temelli ahlaki bir kötülük olduğunu dile getirir. Aynı zamanda haset eden kişinin kötü niyetli bakışıyla/nazarıyla baktığı canlı cansız tüm varlıklarda nahoş durumların da meydana geldiği bilinmektedir.¹⁸ Halk arasında da yaygın olan bu inanışın psikolojik ve sosyolojik yansımalarına, manevi danışmanlıktaki yerine, sure perspektifinde üçüncü bölümde yer verilecektir.

1.3.Nas Suresi

Nas 114/1-6 “Cinlerden olsun insanlardan olsun, insanların kalplerine vesvese sokan sinsi şeytanın şerrinden insanların Rabbine, insanların malik ve hakimine, insanların mabuduna sığınırım!”¹⁹ Allah Teâlâ’nın surede kendisinden, önce “insanların rabbi” daha sonra “insanların meliki” ve en son “insanların ilahı” olarak bahsetmesinde bir hikmet vardır. Bu

¹³ Şükran Doğruyol, Sueda G. Koçer, İsmail Yavaş, Muahmmed M Akdağ age, s. 49-51.

¹⁴ Felak Suresi 113: 4

¹⁵ *Kur’an Yolu* (Erişim 2 Ocak 2024) Felak 113:4

¹⁶ Ebu’l –Ala Mevdudi, age, s. 318.

¹⁷ Felak Suresi 113: 5

¹⁸ Osman Oral, agm, s. 25.

¹⁹ Nas Suresi 114:1-6

hikmeti Mâtürîdî ve Râzî şu şekilde açıklamaktadır. Rab, terbiye ve idare eden, gözetip kollayan, tedbir ve ıslah demektir. Allah birçok ihsan ve lütfuyla insanları gözetip kollamakta, terbiye etmektedir. İnsan bu kuşatma ve kollama ile bir kul olduğunun Allah'ın ise bir melik olduğunun idrakine varır. Melik ise emir ve yasakları ile evreni, insanı yaratan ve yöneten anlamındadır. İlah olarak çevrilen mâbuddan maksat ise Allah'ın Rab ve Melik olduğunun anlamına varan insanın ibadete yalnızca O'nun layık olduğunu bilmesidir.²⁰ Surede insanların Rablerinin, Meliklerinin, İlahlarının yalnızca Allah Teâlâ olduğu vurgulanmıştır. Her türlü kötülükten şeytan, cin ve insanların vesvesesinden, şerrinden Allah'a sığınılma öğütlenmektedir. Vesvese kelime olarak kuruntu, şüphe, anlamındadır. Terim olarak ise “zihinde irade dışı beliren ve kişiyi kötü ya da faydasız bir düşünce davranışa sürükleyen kaynağı belirsiz fikir, şüphe ve kuruntu”²¹ anlamındadır. Dini terminolojide vesvese olarak isimlendirilen şüphe, kuruntu günlük yaşantıda her bireyin karşı karşıya kaldığı bir durumdur. Vesvesenin boyutu, insan davranışlarında oluşturduğu menfi eğilimler ise hem dinin hem de psikolojinin araştırma ve inceleme konusu olmuştur. Zihni meşgul eden vesvesenin ifrata kaçması ise psikolojik bir rahatsızlık olarak karşımıza çıkmaktadır. Allah Teâlâ Nas suresinde insanı her yönden vesveselerle meşgul eden, kötülüğe sürükleyen, şerre iten unsurlardan Rabbine, Melikine, Mâbuduna sığınmalarını buyurmaktadır. Mevdudi kaleme aldığı tefsiri Tefhimu'l Kur'an'da vesvesenin şerrinden Allah'a sığınmanın yollarını şu şekilde açıklamaktadır: “Bu şerden Allah'a sığınmanın anlamı, şerrin kalbe yerleşmemesi için Allah'a dua etmek ve sığınma isteminde bulunmaktır. Allah yolunda çalışanın aleyhinde halkın kalbine vesvese verene karşı daima Allah'a sığınmaktır.”²² Vesvesenin insan psikolojisindeki yansımaları Nas suresi perspektifinde üçüncü bölümle ele alınacaktır.

1.4.Hz. Peygamber'in Felak ve Nas Surelerine Yönelik Tavsiyeleri

Hz. Peygamber'in (s.a.s) Felak ve Nas surelerine yönelik ifadeleri sahabiler tarafından aktarılmıştır. Hz. Peygamber bu iki sureye yönelik tavsiyelerde bulunmuş mikro ölçekte sahabilerinin makro ölçekte ise tüm Müslümanların okumasına vurguda bulunmuştur. Muavvizeteyn surelerine yönelik rivayetlerin birçoğunun Ukbe b. Âmir tarafından rivayet edildiğini görmekteyiz. Ukbe b. Âmir bir gün Hz. Peygamber ile Cuhfe ile Ebva dolaylarında yolculuk yaparken buldukları yeri şiddetli bir rüzgar ve karanlığın kapladığını bunun üzerine Hz. Peygamber'in Muavvizeteyn surelerini okuyarak Allah'a sığındığını aktarır. Hz.

²⁰ Osman Oral, agm, s. 27.

²¹ *Kur'an Yolu* (Erişim 5 Ocak 2024) Nas 114:1-6

²² Ebu'l -Ala Mevdudi, age, s. 328.

Peygamber sureleri okuduktan sonra Ukbe b. Âmir'e de "Ey Ukbe! Sen de bunlarla Allah'a sığın. Zira kişi bunlardan daha iyisiyle Allah'a sığınmaz" buyurmuştur.²³ Yine bir başka rivayette Hz. Peygamber bu iki sure için "Kim Muavvizeteyni okursa Allah'ın indirdiği tüm kitapları okumuş gibi olur" demiştir. Abdullah b. Hubeyb'in aktardığı bir rivayette ise Hz. Peygamber ona sabah akşam Felak, Nas ve İhlas surelerini okumasını söylemiş ve bunun başına gelebilecek her türlü şerden korumaya muktedir olduğunu ifade etmiştir.²⁴ Hz. Peygamber rahatsızlandığı zamanlarda da muavvizeteyn surelerini okuyarak Allah'a sığınmış, yalnızca kendi rahatsızlandığında değil aile üyelerinden biri rahatsızlandığında da bahsi geçen sureleri okuyarak istiazede bulunmuştur. Hz. Aişe'den (r.a) gelen bir rivayette ise Hz. Peygamber'in uyumadan önce ellerini bir araya getirerek Felak, Nas ve İhlas surelerini okuduğu sonra avcuna üfleyerek elleriyle yüzünü, vücudunu mesh ederek istiazede bulunduğu, kendisine de bunu tavsiye ettiğini aktarmıştır.²⁵ Hz. Peygamber'in Ukbe b. Âmir'e "Ey Ukbe sakın onları unutma ve onları okumaksızın geceleme!"²⁶ dediği de rivayet edilmiştir.

Hz. Peygamber ashabına, daha burada zikretmediğimiz birçok rivayette Felak ve Nas surelerinin faziletinden bahsederek okunmasına yönelik tavsiyelerde bulunmuştur. Aktarılan rivayetlerden anlaşıldığı üzere istenmedik ve beklenmedik olayların daha çok meydana gelebileceği vakitlerde gece karanlığının çöktüğü, insanların uykuya dalarak bilinçlerinin tam olarak aktif olmadığı süreçte muavvizeteyn sureleri bir korunma aracıdır. Hz. Peygamber hem şahsi olarak hem de ashabında böyle bir rutin oluşturarak istenmeyen ve beklenmeyen olumsuz durumlar karşısında tedbir almayı amaçlamıştır. Bu tedbir yönteminin bilinçli veya bilinçsiz halk arasında da yaygınlaştığını görmekteyiz. İnsan yapısı gereği tedbirler ile yaşantısını sürdüren bir varlıktır. Gün içerisinde başına gelebilecek olumsuz durumlar karşısında maddi ve manevi olarak göreceği zararı en aza indirmeye çalışmaktadır. Örneğin su kesintisi ihtimaline karşı su bulundurmak, yola çıktığında ne olur ne olmaz anlayışıyla fazladan para taşımak, arabada yolculuk yaparken emniyet kemerini takmak, gece yatmadan önce kapıları kilitlemek gibi daha da çoğaltılabilecek olan birçok önlemleri almaktayız. Alınan tedbirler karşısında görmekteyiz ki basit bir uygulama hayatımıza mal olacak zararları engellemekte ya da en az hasarla karşılaşmaktadır. Bir trafik kazasında tedbir amaçlı takılan emniyet kemeri kazadan sapsağlam çıkmamıza vesile olabilmektedir. Maddi durumlar karşısında kendimizi korumak amacıyla alabileceğimiz tedbirler oldukça fazladır. Ancak psikolojik olarak bizleri rahatlatacak,

²³ Hidayet Aydar, agm, s. 29.

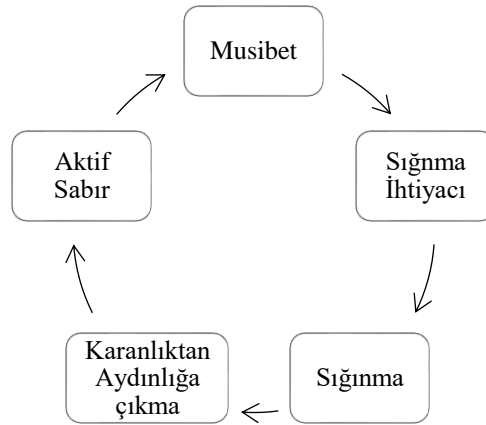
²⁴ agm, s. 31.

²⁵ agm, s. 30.

²⁶ agm, s. 31.

güvende olduğumuzu hissettirecek tedbirler için daha çok Yaratıcıya, dine ve dualara başvurmakta. İnançlı bireyler amentünün de bir ilkesi olan hayır ve şerrin Allah'tan geldiğine inanarak önce maddi ve manevi tedbirleri alır, daha sonra başına gelen her şeye karşı Allah'a tevekkül eder. Gündelik yaşantımızda bir sonraki anda başımıza ne geleceğini bilmemekteyiz. Maddi ve manevi musibetler karşısında aciz kalan bireyler psikolojik olarak belirsizlik ve güvensizlik duyguları ile başa çıkmaya çalışmaktadır. Bu süreçte ise dualar istiazede önemli bir rol oynamaktadır.

Hiz. Peygamber insanların, şeytanların ve cinlerin şerrinden, psikolojik rahatsızlıklara ve gündelik yaşamın düzeninin bozulmasına sebep olan vesveseden, hasetten, gecenin karanlığından, büyüden başımıza gelebilecek her türlü kötülükten sığınma için Felak ve Nas surelerinin okunmasını ve uygulanmasını tavsiye etmiştir. Allah'a sığınarak ruh ve beden sağlığını korumak isteyen kişilerin de bu tavsiyeleri esas alarak Kur'an-ı Kerim'e ve dualara yöneldiği görülmektedir. Hiz. Peygamber'in tavsiyelerinde musibet karşısında sabrın da önemli bir çözüm yöntemi olduğunu görmekteyiz. "... Kim sabırlı davranırsa Allah ona sabır verir. Hiç kimseye sabırdan daha hayırlı ve daha geniş bir ihsanda bulunulmamıştır."²⁷ Nitekim Allah Teâlâ'da Kur'an'da birçok ayette sabrın sonunda kurtuluşun, ferahın olduğunu bildirmiştir.²⁸ Felak ve Nas sureleri ise başımıza gelmiş ve gelecek olan tüm musibetlere karşı sabrın yanında başvurduğumuz bir savunma mekanizmasıdır.

Şekil 1.1. Sığınma²⁹

²⁷ Bkz. Buhari, Zekat 50, Müslim Zekat, 124,

²⁸ Bkz. Nahl Suresi 16:128; Bakara Suresi 2:45, 153, 155, 156, 177; Âl-i İmran Suresi 3:16, 17, 200; Hac Suresi 22:34, 35; Ankebut Suresi 29: 59; Lokman Suresi 31:17; Mümin Suresi 40: 55; Yunus Suresi 10:109

²⁹ Şükran Doğruyol, Sueda G. Koçer, İsmail Yavaş, Muahammed M Akdağ age, s. 56.

2.METAFİZİK VARLIKLAR KARŞISINDA KORKU VE KORUNMA İHTİYACI

2.1. İnsan Algısında Büyü, Sihir Mefhumu

Metafizik varlıklar, büyü, sihir gibi mefhumlara yönelik insanoğlunun ilgisi ve inancı tarih boyunca hep devam etmiştir. Makro ölçekte toplumları mikro ölçekte ise bireyleri meşgul eden metafizik varlıklar psikolojik, sosyolojik ve inanç bakımından inceleme, araştırma konusu olmuştur. Metafizik varlık ve uygulamalarının daha çok dinler içinde yaşam alanı oluşturması, temelinde inanç faktörünün olması bu alanın din psikolojisinin araştırma konusu olmasına yol açmıştır. Ancak burada din psikolojisinin inceleme alanı daha çok metafizik varlık ve uygulamalarının insan psikolojisindeki yansımalarını incelemektedir. Konunun sistemli ve anlaşılır gitmesi için öncelikli olarak inanç kavramının tanımını yapmak daha sağlıklı olacaktır çünkü metafizik varlıkların insan algısındaki en temel nüvesi inançtır. Sınırları geniş bir kullanım alanına, tanıma sahip olan inanç kavramı Türkçe “inanmak”tan gelmektedir. Sanmak, kabul etmek gibi anlamları da yaygın olmakla birlikte halk arasında en yaygın tanımı “iman” üzerinden yapmaktayız. İman emân kökünden türemiştir, “güven duygusu içinde tasdik etmek, inanmak”³⁰ anlamındadır. Amerikalı ünlü psikolog Gordon Willard Allport ise iman ve inanç kavramları arasında belirli farkların olduğunu ifade etmektedir. İnanç kavramını iman kavramına göre daha güçlü bulan G. W. Allport, insanın daha çok emin olduğu şeyleri inanç, daha az emin olduğu şeyleri ise iman olarak tanımlamıştır. İnancı daha somut, ölçülebilir kabul eden Allport, imanın duygusal ve psikolojik yönünü vurgulayarak inançtan daha güçlü bulur. Çünkü iman insan üzerinde içtenliği, en kalbi duyguları barındırarak yoğun bir etkiye sahiptir. J.F. Catalan da inanç kavramına sosyo-kültürel bir tanım atfederek inancın toplumsal imanın ise bireysel yönüne vurgu yapmaktadır.³¹ Bu bağlamda inanç toplumsal değer ve yargılar ile gelişim göstermektedir. Araştırma çerçevesinde insan psikolojisi ve algısında yer alan metafizik kavramların, hem inançsal hem de imani boyutta bir yansıma olduğunu söyleyebiliriz. Sihir, büyü gibi mefhumlar tarihi süreçte din dışında toplumların kültürel değerlerinde gelişim göstermiştir. Bu boyutu ile davranışsal karşılığı inançtır. Ancak gerek İslamiyet’te gerekse de diğer dinlerde metafizik varlıkların bir kısmı imani bir özellik taşımaktadır.

İnsanoğlu tarih boyunca gizemli, görünmeyen varlıklara karşı ilgi duymuştur. Yahudilik, Hristiyanlık, İslamiyet gibi vahye dayalı dinler başta olmak üzere birçok din ve kültürde ruhani varlıklara inancın olduğunu görmekteyiz. Farklı isimler, sıfatlar taşısa da ruhani

³⁰ M. Sinanoğlu (2000). “İman”. *TDV İslam Ansiklopedisi*, c.22, s. 216.

³¹ *age*, s. 216.

varlıklara inanç, insan algısında kabul bulmuştur. Mezopotamya uygarlıklarında, Asurlar, Babürler, Yunan ve Kadim Mısır kültürlerinde de ruhani varlıklara inancın yaygın olduğu bilgisini kaynaklarda yer almaktadır.³² Bu ilginin temelinde farklı özellikler bulunmakla birlikte din ve kültür fark etmeksizin en temelde soyut olan ruhani varlıkların insanlardan daha kudretli olduğuna inanılmasıdır.

Konumuzun sınırları doğrultusunda yalnızca İslam dini bünyesinde vahiyle bildirilen ruhsal varlıklardan bahsedeceğiz. Burada Kur'an-ı Kerimde özellikle ruhani üç varlık üzerine durulmuştur. Cin, melek, şeytan. Aynı zamanda imanın şartlarından da biri olan meleklerle iman metafizik varlıkların insan algısında inanç ve imani varoluşunu güçlendirmektedir. “Kim Allah'ı, meleklerini, kitaplarını, peygamberlerini ve kıyamet gününü inkâr ederse tam manasıyla sapmıştır”³³ Nisa suresinde geçen ayet ile meleklerle iman etmemek sapkın olarak ifade edilmiştir. Meleklerin irade sahibi olmaması, Allah Teâlâya karşı belirli görev ve sorumluluklarını yerine getirmek suretiyle yaratılmış olması sebebiyle insan algısında şeytan ve cin kadar sansasyonel düşüncelere yol açmamıştır. “Cenne” kökünden türeyen cin; “örtmek, gizlemek” anlamındadır. Kur'an-ı Kerimde Rahman suresinde (55/15) yalın ateşten yaratıldıkları ifade edilmiştir.³⁴ Cinlerin varlığı muhkem ayetlerle sabittir, Kur'an'ın birçok ayetinde onlara ait özellikler bildirilmiştir. İrade ve akıl sahibi olmaları, davranışları doğrultusunda cennet veya cehenneme gidecek olmaları, zürriyet sahibi olmaları vurgulanarak, duyu organları ile bilinmeyen varlıklar olarak ifade edilmişlerdir.³⁵ Kur'an'da sıkça zikredilen bir diğer ruhani varlık ise şeytandır. Şeytan; iblis ve tağût³⁶ olarak da geçmektedir ancak daha çok “şeytan” geçmektedir. İnsanoğlunda şüphe ve kuşku uyandırması ile bilinen şeytan; kötülüğü, fesadı, fitneyi, isyanı, kibri ve sapkınlığı temsil etmesiyle tanınmaktadır.³⁷ Kur'an'da Kehf suresinde şeytan, iblis ve cinlerin aynı soydan olduğunu görmekteyiz. Kur'an'ı Kerim her ne kadar zikredilen bu ruhsal varlıkların sınırlarını çizmede geçmiş yaşantılardan aktarılan bilgi ve inanışlar, insan psikolojisindeki görünmeyen varlıkların kudretinin yansıması, onlara atfedilen yanlış ve tutarsız inançları halk arasında yaygınlaştırmıştır. Özellikle cinlerin gaybi bilgi vermesi, insan kılığına bürünebilmesi, psikolojik, fizyolojik birçok hastalığa yol açması

³² İ. H. Erdoğan (2019). Metafizik Âlemden Cinlere İrtibatın İmkani/ İmkansızlığı: Etimolojik ve Epistemolojik Bir Analiz, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 18(72), 1956.

³³ Nisa Suresi 4:136.

³⁴ İbrahim Halil Erdoğan, agm, s. 1955-1956.

³⁵ agm, s. 1956-1957.

³⁶ agm, s. 1955-1956.

³⁷ T. Yeşilyurt (2018). Kur'an'da cin, melek, şeytan. *Kastamonu Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2(1), 17.

veya hastalıkları tedavi edebilmesi, insanlarla iletişime girmesi, insan hayatına maddi manevi müdahalede bulunması yaygın inanışlardandır.³⁸

Büyü, büyücülük ve sihir mefhumlarından bahsetmeden önce insanoğlunun bu tür uygulamalara başvurmasının temelinde psikolojik ve sosyolojik faktörlerin etkili olduğunu unutmamalıyız. Tarihin her döneminde ruhsal varlıklarla birtakım uygulamalar neticesinde iletişim ve etkileşim kurulmaya çalışılmıştır. Bu ruhsal varlıkların isimleri, tanımları, görevleri, statüleri her kültür, coğrafya ve dinde farklılık arz etse de insanların ruhsal varlıklardan, bu varlıklara yönelik uygulamalarından beklentileri, talepleri hemen hemen aynı olmuştur. Büyü eski Türk dilinde “bügi, bögü” şeklinde kullanılmıştır. Bu kavramlar büyücü ve din adamını sembolize etmektedir. İslam dini kaynaklarında geçen mecûs, mecûsî kavramları ise büyücüyü ifade etmektedir. Bu kimselerin bazı ruhsal varlıkları yönettiği, olaylara müdahalede bulunduğu, geçmişten ve gelecekte haber verdiğine inanılmaktadır. Büyü tanımı için genel bir çerçeve çizildiğinde şu tanım ortaya çıkmaktadır: “Tabiatüstü gizli güçlerle ilişki kurularak yahut kendilerinde gizli güçler bulunduğu inanan bazı tabii nesnelere kullanılarak zararlı, faydalı veya koruma gayeli bazı sonuçlar elde etmek için yapılan işler”³⁹ olarak ifade edilmiştir. Halk arasında sihir kavramı büyü kavramı ile eş değer olarak kullanılıyor olsa da H. Tanyu büyü kavramını sihir kavramından daha kapsamlı kabul etmiştir. O ikisi arasında Türkçe’de bir takım farklar olduğunu söylemiştir. Sihirbazlık; göz yanılması, illüzyonizm, el çabukluğu vb. teknik uygulamalardır. Büyücülükte ise düalist bir anlayış hakimdir. Büyücüler iyi veya kötü ruhani varlıkların yardımlarının temelinde maddi manevi kutsal kabul edilen unsur ve nesnelere, tılsımlı sözleri, uygulayan ve bilen kişilerdir.⁴⁰ Ruhsal varlıkların gücü ve kudreti karşısında bilgi birikimiyle yetersiz kalan insan psikolojisi çareyi büyüde aramıştır. Doğaüstü olaylara karşın müdahale istediği, mevcut yaşantıları iyi veya kötü yönlü yönlendirme isteği, geçmiş ve gelecekte bilgi almak büyücüye başvurmadaki temel algılardır. Modern bilim ve teknolojileriyle açıklanamayan bir takım durumlar, görünmeyen, doğaüstü güçlere dayalı pratiklerle açıklanmaya çalışılmıştır.⁴¹

Yapılan ilk büyüler doğaüstü olaylardan, güçlerden korunmak için yapılmıştır, korunmayı sağlamak için ise doğaüstü varlıklara başvurulmuştur. Toplum ve insan algısında yer edinen sihir, büyü, büyücü mefhumları toplum, kültür ve coğrafya fark etmeksizin kabul görmüştür. Dönem dönem ruhsal varlıklar ve bunları yönetebilen kişilerde otorite boyutunda

³⁸ İbrahim Halil Erdoğan, agm, s. 61.

³⁹ H. Tanyu (1992). “Büyü”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, c.6, s. 501.

⁴⁰ age, s. 501.

⁴¹ E. Reyhan (2008). Anadolu Kültüründe Büyü ve Büyücülük. *Gazi Akademik Bakış*, 2(3), 227-228.

artışlar ya da azalmalar vuku bulsa da değişen formlarla her dönem güncelliğini korumuştur. Büyü ve büyücülüğün en çok değişim gösterdiği formu şifa ve şifacılıktır. Şifacılık özellikle ilkel toplumlarda sıkça görülmektedir. Beden ve ruhu bir bütün olarak ele alan şifacılar ruhun tedavisi ile bedeninin tedavisinin sağlanacağına inanmışlardır. Şifacılar hastalık sebeplerini doğaüstü varlıklara dayandırırılar bundan dolayı da şifayı bu yöntem ve pratiklerle ararlar.⁴² Şifacılığın kökeni Şamanizm'e dayanmaktadır. Şamanlar hasta olan kişiyi kötü ruhların ve cinlerin hasta ettiğine inanmaktaydı. Hatta bu kötü ruh ve cinleri düşman büyücülerin soktuğuna inanmaktaydı. Onlara göre şaman, şifayı veren bedeni kötü ruh ve cinlerden temizleyen kişidir.⁴³

Büyünün tarihi geçmişine bakıldığında Eski Mısır, Mezopotamya (Özellikle Akkadlar, Asurlar ve Babiller), Eski Anadolu, Eski Çin Uygarlıkları, Eski İran, Hinduizm, Hristiyanlık gibi din ve inanışlarda farklı boyutlarda büyücüye ve büyüye başvurulduğu görülmektedir. Bu kadar farklı coğrafyalarda; kültür, medeniyet, din ve inanışlarda büyü ve büyücülüğün yerinin olması psiko-sosyal boyutta incelendiğinde “inancın ve ihtiyacın” yansıması olarak görülmektedir. İnsanoğlunun tarih boyunca büyüye ve büyücüye başvurma nedenleri, istekleri genel bir perspektifte toplanıldığında şunlar karşımıza çıkmaktadır:

Hastalıkları Giderme; burada sara hastalığı, ani yüz felci, siğilleri giderme, sarılık kesme, kolik bebek ağlamasını kesme, ruhsal sıkıntıları giderme, sancıları kesme gibi fizyolojik ve psikolojik hastalıklardan dolayı büyüye ve büyücüye başvurulduğu görülmektedir.

Gaybi Haber Alma ve Geleceğe müdahale etme; Gelecekte haber alma, eşleri birbirinden ayırma, suçluları bulma, aile içi yaşanan olumsuz durumlar, kayıpları bulma vb. durumlar örnektir.

Korunma, Talepte Bulunma; Burada özellikle korunma amaçlı çeşitli muskalara başvurulduğu görülmektedir. Çocuklarda ve yetişkinlerde korkuyu önleme, kötülüklerden korunma, büyü bozma, mutlu olma, güneş açtırma, suları kurutma, kısmet açma, kazalardan ve cinlerden koruma isteğinden dolayı büyü ve büyücülere başvurulduğu görülmektedir.

Cin ve şeytana yönelik büyüler, uygulamalar da büyücüye başvurmadaki nedenlerden biridir. Bir başka faktör ise definelere yöneliktir. Burada define duası, define arama, defineyi

⁴² D. Ö. Güler (2022). Geleneksel Kültürden Modern Uygulamalara: Şifacı Kadınlar. *Folklor Akademi Dergisi*, 5(2), 327.

⁴³ Ç. Yaylımş (2019). *Büyü ve Sosyal İlişkiler*. (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi). Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya, s. 1-12.

koruyan cinlerle iletişim kurma yapılan korumayı açma, define gizleme ve koruma, define çarpması gibi durumlar da büyüye ve büyücüye başvurmada itici faktör olmuştur. ⁴⁴

İnsanların ruhsal varlıkları anlama, algılama ve yaşayış biçimlerindeki etkisi aynı olmadığından metafizik unsurlara yönelik yaklaşımlar da aynı olmamıştır. Büyüye ve büyücüye inançta, başvurmada cinsiyet, eğitim düzeyi, sosyo-kültürel yapı, maddi durum, şehirleşme, eğitim düzeyi, yaş gibi kriterler ruhsal varlık ve uygulamalara karşı inancın boyutunu etkileyen faktörlerdir. Yapılan araştırmalarda kadınların erkeklere nazaran büyüye ve büyücüye inancının daha fazla olduğu görülmüştür. Özellikle kadınlarda daha sık görülen büyüye başvurm, erkeklerde dini açıdan uygun olmadığı gerekçesi ile aynı sıklıkla görülmemektedir.⁴⁵ Yaş faktöründe ise yapılan araştırmalarda yaş durumuna göre inanışta veya başvurmada anlamlı bir fark bulunmamıştır. Gençlerin ruhsal varlıklara, paranormal olaylara daha fazla ilgi duyduğu saptanmıştır. Ancak yaşın ilerlemesi ile dini inanç ve yaşantıda paralel bir artışın da olduğu görülmektedir. Yaşlıların dini perspektifte ruhsal varlıklara, büyü ve büyücüye yönelik tutum ve davranışlarda gençlere nazaran daha fazla ilginin olduğu saptanmaktadır. Eğitim düzeyinin artması ile büyü ve büyücülüğe inanış ve başvurmada düşüşler yaşanmıştır.

Sosyo-ekonomik faktör ruhsal varlıklara inanma onlardan medet umma noktasında önemli bir yere sahiptir. Maddi gelir düzeyi düşük kimseler durumu iyi olanlara nazaran daha çok büyüye ve büyücüye başvurmuşlardır. Bunun nedeni ise gelir seviyesi düşük kişilerin yaşantılarında karşılaştıkları sıkıntıları maddi ve manevi ulaşılabilirliği en kolay yolla çözmek istemeleridir. Örneğin maddi geliri az ruhsal rahatsızlıklar yaşayan bireyin psikoloğa ulaşma bilirligi daha az ve maliyetlidir. Bundan dolayı da birey içinde bulunduğu kaos ortamını büyü veya ruhsal varlıklarla açıklayarak bilinmezliğe son vermeye çalışmaktadır. Tedavi olarak daha hızlı, mucizevi çözüm olarak gördüğü büyüye, muskalara vb. uygulamalara başvurmaktadır. Bu konu üzerine verilebilecek bir başka örnek ise halk arasında yaygın olan definelere dir. Maddi durumu dar olan bireyler ruhsal varlıklarla iletişime geçerek mucizevi, hızlı bir şekilde zengin olmayı istemektedirler. Yapılan araştırmalarda bu tezi destekler niteliktedir. Ülkemizde gelir düzeyi düşükçe metafizik olaylara, batıl inanışlara, büyüye ve büyücüye inançta artış görülmektedir. ⁴⁶

⁴⁴ Çağlar Yayla, s. 45-50.

⁴⁵ Ş. Turgay (2006). *Metafizik Varlıklardan Cinlere İnancın Psiko-Sosyal Boyutları*. (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, s. 125-167.

⁴⁶ İ. Topuz (2012). Gençlerde Normatif, Popüler ve Paranormal İnançlar Üzerine Bir Araştırma: SDÜ Örneği. *Süleyman Demirel Üniversitesi Fakültesi Dergisi*, 2(29), 31-32.

Yapılan araştırmalarda anlamlı bir fark olarak karşımıza kırsal yaşam ve şehirleşme gelmektedir. Sosyokültürel boyutu da içine alan bu faktör göstermektedir ki yaşamının çoğunluğunu kırsalda, köylerde geçiren bireyler ruhsal varlıklara, büyüye ve büyücüye daha fazla başvurmaktadır. Yaşamının büyük bir kısmını şehirde yaşayan bireyler ise bu hususta kırsal kesime göre daha az ilgi göstermektedir.⁴⁷

Günümüzde eğitim düzeyinin artış göstermesi, pozitif bilimlerin müfredatta daha fazla yer tutması, modernizm ile başlayan sekülerleşme ve seküler yaşamın geleneksel dini inanç ve yaşantıyı yeniden yorumlanmasına yol açmıştır. Teknolojinin gelişmesi, psikolojik ve fizyolojik hastalıkların tedavisinde her geçen gün ilerleme kaydedilmesi, devlet tarafından dinin istismar edilmesinin engellenmesi adına hukuksal sürecin⁴⁸ işlenmesi, insanların ruhsal varlıklara, büyü ve büyücüye başvurmasında kademeli azalmaya vesile olmuştur.⁴⁹Özellikle sosyal refah düzeyinde artış yaşanması, eğitimin zorunlu hale getirilmesi, dini eğitim ve kurumlarının, dini faaliyetlerin devlet eli tarafından yürütölüp takip edilmesi, buna yönelik İslam kaideleriyle bağdaşmayan uygulama ve inançların engellenmeye çalışması önemli gelişmelerden biridir. Büyü ve büyücüye başvurmada hastalıkların tedavisi veya hastalıkların önlenmesi adına yapılan faaliyetler büyük ölçüde etkiliydi ancak devlet hastanelerine ve hekimlere ulaşımın kolaylaşması, kırsal bölgelerde dahi hastane, sağlık ocağı gibi tedavi merkezlerinin yaygınlaşması, hekimlerin tedavi için evlere kadar gitmesi bu faaliyetlere başvurmada düşüşlerin yaşanmasını sağlamıştır.

Küresel dünya düzeninde yaşanan değişim ve dönüşümlerin içeriği fark etmeksizin teolojik, sosyolojik ve kültürel alanların içine nüfuz etmiş olduğu görölmektedir. Ele aldığımız konu minvalinde ise yukarıda değindiğimiz değişim ve dönüşümler ruhani varlıkların, bu varlıklara yönelik uygulamaların, büyü ve büyücüye başvurma ihtiyacının insan algısında kayda değer bir varyasyona uğradığını göstermektedir. İslam dini kaideleri, ruhsal varlıkların sınırlılıkları, büyüye ve büyücüye bakışın doğru kaynaklardan öğrenilmeye başlanması algıları değiştiren önemli faktörlerdendir. Bilinç bir şekilde din eğitimi alan bireylerin ise dini inanç

⁴⁷ agm, s. 33.

⁴⁸ Bkz. "TCK 158/1-a maddesi dini inanç ve duyguların istismar edilmesi suretiyle dolandırıcılık suçunu tanımlamaktadır. Bu suçun oluşması için hileli hareketin dini inanç ve duyguların istismar edilmesi biçiminde gerçekleşmesi gerekir. Failin istismar ettiği dini duygunun objektif bir gerçekliğinin bulunup bulunmadığı önemli değildir. Önemli olan mağdurda bulunan sübjektif inançtır. Büyücölük, falcılık gibi faaliyetler kapsamında gerçekleşen aldatma eylemleri buna örnek olarak gösterilebilir." Or Hukuk ve Danuşmanlık Bürosu (2021). Nitelikli Dolandırıcılık Suçu/ Cezası ve şartları. [Erişim:26.12.2023, <https://or.av.tr/nitelikli-dolandiricilik-sucu-sartlari-ve-cezasi/>]

⁴⁹ Çağlar Yaylamış, agt, s. 45-50.

gereği bu varlıklara ve olaylara inandığı, iman ettiği bilinmekle beraber ruhsal varlıklara yönelik uygulamalara karşı çıktığı görülmektedir.⁵⁰

Bireyler psikolojik olarak anlamlandıramadığı duygu ve olayları anlamlandırmak için birtakım arayışlara girmektedir. Hayatın her alanında bir şekilde din ve maneviyatla bağlantılı olarak yardıma ihtiyaç duyabilmektedir. Bu durumlarda din ve mistisizme dayalı çözümler bireyleri rahatlatıp huzura kavuşturabilmektedir. Ruhsal varlıklar, büyü ve büyücülük, anlam arayışında analiz edildiğinde ise geleneksel din anlayışına sahip kimseler anlamlandıramadığı durumları bu bağlantıda açıklanmaktadır. Ayrıca bu kimselerin İslami değerler perspektifindeki uygulamalara da başvurduğu görülmektedir.

2.2. Kötülüklerden Korunma “İstiâze” İhtiyacı

İstiâze, kulun her türlü kötülükler karşısında yüce yaratıcı Allah’a sığınması manasına gelmektedir. Allah’a sığınma, Ondan yardım ve himaye istemek için “eûzü, neûzübillah, maazallah” ibareleri sıklıkla kullanılmaktadır.⁵¹ Muhammed Ali Es-Sabuni “eûzü”nün tefsirini şu cümle ile ifade etmiştir; “ İnatçı ve kibirli olan şeytanın din ve dünya işleriyle ilgili hususlarda bana zarar vermesinden veya yapmakla emrolduğum şeylerden beni alıkoymasından Allah’a sığınır ve O’nun yardımıyla korunurum. Şeytanın arkadan çekiştirmesi, yüze karşı alay etmesi ve vesvese vermesinden de yine her şeyi yaratan, işiten ve bilen Allah’a sığınırım. Çünkü onun insanlara zarar vermesini âlemlerin Rabbi olan Allah’tan başkası önleyemez.”⁵² Kur’an-ı Kerimde istiâze birçok ayette farklı manalarda zikredilmektedir.⁵³ Bu ayetler analiz edildiğinde Allah’a sığınmaya yönelik bazı önemli doktrinlerin olduğunu görmekteyiz; inanç, güven ve korku. Bu ilkeler aynı zamanda dini bağlayıcılıkta da önemli bir yer tutmaktadır. Ruh ve bedenden oluşan insanın ruhsal, manevi temel ihtiyaçlarından biri imandır. İman ve inancıyla hayatına mana katan insanoğlu onunla yaşam motivasyonunu sağlayabilmektedir.

İstiâzede bulunmada inanç, teslimiyetin en önemli unsurudur. Müşkül durumlarla karşılaşan bireyler gerçek anlamda inandığı, iman ettiği, teslim olduğu durumlarda ruhsal rahatlama yaşamaktadır. Kur’an-ı Kerimde bu durum “Gerçek şu ki o şeytanın, iman etmiş

⁵⁰ N. Aladar (2009). *Büyüsel İşlemler Üzerine Bir Din Sosyolojisi Araştırması-Malatya Örneği*-. (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi). Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ, s. 100.

⁵¹ M. Demirci (2001). “İstiâze”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, c.23, s. 318.

⁵² M. A. Sabuni (1992). *Safvetü’l-Tefasir*. (Çev.) Sadrettin Gümüş-Nedim Yılmaz, Ensar Neşriyat, İstanbul, c.1, s.33.

⁵³ Bkz. Nahl Suresi 16:98; Kehf Suresi 18:27; Cin Suresi 72:22; Zümer Suresi 39:17; Müzemmil Suresi 73:8; Hüd Suresi 11: 56; A’raf Suresi 7:200; Hud Suresi 11:11,46; Bakara Suresi 2:2,131; Yusuf Suresi 12:12,24; Ali İmran Suresi 3:3,36

olanlar ve Rablarına güvenenler üzerinde bir hakimiyeti olamaz.⁵⁴” ayeti ile açıklanmaktadır. İnsanlara rehber olan yol gösteren Kur’an istiâzenin de en doğru nasıl yapılacağını göstermiştir. Ayette Allah’a iman ederek, sığınmanın daha etkili olduğu bildirilmiştir.⁵⁵

İstiâzenin bir diğer önemli doktrini olan güven, bahsi geçilen ayette yer alarak Rabbe güven duyulması gerektiği şekilde vurgulanmıştır. İman ve inanç, özünde güven duygusunu barındırmaktadır. Tam anlamıyla güven sağlandığı takdirde inanç ortaya çıkmaktadır. Güven duygusu aynı zamanda yardım ve sığınma için bir başkasına başvurmama hususunda teminattır. Allah’a kulluk eden Müslümanların yalnızca Allah’a inanarak, güvenerek yalnızca Ondan yardım talep etmesi Kur’an-ı Kerimde birçok ayette belirtilmiştir.⁵⁶

İstiâzenin konumuz kontekstinde önemli ilkelerinden biri de korkudur. Yaratıcıya karşı sorumlu olan, nefisini, fikir ve eylemlerini İslam düsturu üzerine inşa etmeye çalışan insanlar, kötülükler karşısında Allah’a sığınmaktadırlar. Şeytanın vesveselerinden Allah’a sığınan Müslümanlar dinen hoş görülme davranışlarda bulanmaktan dolayı korku duygusu yaşamakta ve sakınmaya çalışmaktadır.⁵⁷

Kötülükler karşısında korunma, sığınma ihtiyacı ilk insan Hz. Adem’den beri var olan fitri bir ihtiyaçtır. Gücünün yetmediği menfi durumlar karşısında çaresiz, aciz kalan insan kaygı ve korkuya kapılmaktadır. Evrendeki tüm maddi güçlerin yetersiz kaldığı kriz durumlarında da yaratıcıya sığınmaktadır. Yaşanan felaketler, doğal afetler; deprem, sel, salgın hastalıklar, ölüm, psikolojik ve fizyolojik rahatsızlıklar, bunalımlar karşısında etkilenen insanlar metafizik anlamda bir kurtarıcıya ihtiyaç duyar. Kaos ve kriz ortamlarında çaresiz kalan insan, ister teist olsun isterse ateist, fitri olarak güçlü bir varlığa sığınma ihtiyacı hissetmektedir. Bazı mütefekkirler insanın içinde bulunduğu çaresizlikten, kötülüklerden korunma ihtiyacı ile insan-din bağı kurduğunu ifade etmiştir.⁵⁸ İslam mütefekkirlerinden biri olan Ebû Bekr Muhammed b. Zekeriyâ Er-Razî dinlerin ortaya çıkmasını dört ilkeye dayandırmış, bunlardan birinin de psikolojik olarak insanların korku, felaket ve kriz anlarında metafizik güce ve dine sığınma ihtiyacı olduğunu ifade etmiştir.⁵⁹ Er-Razi’nin bu düşüncesi dinlerin varoluşunun kaynağına

⁵⁴ Nahl Suresi 16:99.

⁵⁵ R. Kaya (2001). Kur’an’da İstiaze (Sığınma). *T.C. Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 10(1), 97-98.

⁵⁶ agm, s. 98.

⁵⁷ agm, s. 98.

⁵⁸ A. Kasapoğlu (2005). İnsanın Çaresizliği ve Fıtratın Uyanışı. *Kelam Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 61-62.

⁵⁹ İ. A. Çubukçu (1975) . İnkarcılıktan Doğan Bunalımlar. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 20(1), 9.

temel oluşturmamaktadır. Ancak en ilkel halimizle korunma ve sığınma amacıyla dinlere olan ihtiyacımızı açıklamaktadır.

Psikanaliz ekolün kurucusu ve temsilcisi olan Freud'un din yaklaşımı her ne kadar hatalı ve eksik olsa da konu kontekstinde insanın istiâze ihtiyacına yönelik psikolojik durumuna bir perspektif açmaktadır. Freud dinin kaynağını iki farklı şekilde açıklamıştır. Bunlardan birincisi ilkel toplumların, ilkel düşüncelerin kaynağı olan totemizmin yansımasıdır. İnsanların karşılaştıkları doğa olaylarını tanımlayamaması, müdahalede bulunamadığı, açıklayamadığı gücün karşısında korkarak aciz kalması sığınılacak kudretli bir varlığı ve dini ortaya çıkarmıştır.⁶⁰ İkinci olarak daha çok Hristiyan anlayışla oluşturulan⁶¹ baba-çocuk tasviridir. Her aciz kaldığında, korku anında babasına sığınan çocuk, baba figürü ve sığınma arasında bir bağ kurmaktadır. Bu bağ yetişen, gelişim gösteren çocuğun zamanla yetişkin bir birey olması ve babasının da bazı durumlar karşısında aciz kaldığını görmesi ile zayıflamaya başlamaktadır. Belirli bir dönem baba figürüne ihtiyaç duymayan birey karşılaştığı tehlike ve sıkıntılar karşısında tekrar bir baba figürüne ihtiyaç duymaktadır. Ancak birey bu sefer zihninde baba figürüne ait nitelikleri de taşıyan daha güçlü, kuvvetli, kendisini koruyup kollayan ilahi bir gücü zihninde var eder. Freud tanrı ve din inancının kökenini kaos ve kriz ortamında çaresiz kalan insanın bir yanılması olarak yorumlamaktadır.⁶²

Ebu Bekr Er-Razi ve Freud'un görüşlerini değerlendirdiğimizde; dinin ve tanrının çaresizlik, acizlik, korku ve sığınma ihtiyacı gibi durumlarda ortaya çıktığı görülmektedir. Tanrı ve din anlayışında özellikle indirgemeci bir yaklaşımda bulunan, psikoloji görüşlerini temele alarak din yorumu yapan Freud'un fikirleri birçok düşünür tarafından eleştirilmiştir. Özellikle psikologlar tarafından kanıtlanamayan bu durum, teoriden öteye gidememiştir.⁶³

İman, inanç ve dinin fitri olarak ortaya çıkmasında birçok faktör rol oynamaktadır. Ancak insanın sonlu, kusurlu, sınırlı ve güçsüz olmasından dolayı tabiat olayları ve kötülüklerden korunma ihtiyacı insanı Tanrı düşüncesine sevk etmiştir. David Hume doğal dinin kaynağına insan doğasını koymaktadır. Hume, insanı dine ve Tanrıya yönlendiren düşüncelerden birinin de korkuların doğrultusunda geliştiğini ifade eder. İnsanın sınırlılıkları ve gücü dışında gerçekleşen tabiatüstü olaylar, bilinmezliğin karşısında yaşanan kaygı ve korku

⁶⁰ H.Şentürk (1997). Freud'un Psikoloji ve Din Anlayışına Eleştirel Bir Yaklaşım. *Süleyman Demiral Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1(3), 224.

⁶¹ Abdurrahman Kasapoğlu, agm, s. 65.

⁶² agm, s. 63.

⁶³ Habil Şentürk, agm, s. 226.

duygusu insan zihnini meşgul etmektedir. Bu zihni meşguliyet insanda fitri olarak var olan Tanrı ve din anlayışının ortaya çıkmasına, şekillenmesine yol açmaktadır.⁶⁴

Kötülüklerden korunma, yol gösterici bir rehber olarak nitelendirilen Kur'an-ı Kerim'de sıkça ele alınan konulardan biridir. Maddi ve manevi kötülüklerin ne olduğu açıklanarak insanın zihnine ve bilincine işlenmektedir. Kur'an'da geçen, Allah Teâlâ'nın sıfatlarından biri olan El-Hafiz'ın üç farklı anlamı bulunmaktadır; Evrenin düzenini belirleyen, devamını ve dengede kalmasını sağlayan. Vahye muhatap olan bireyleri her türlü kötülüklerden koruyan ve Kur'an-ı Kerim'i tahrif olmaktan muhafıza eden.⁶⁵ İnançlı bireyler Kur'an'da yer alan ilkeler doğrultusunda kendisini her türlü kötülükten koruyacak bir yaratıcının olduğuna iman etmektedir. Allah Teâlâ'da vahyine muhatap olan kullarına kötülüğün ne olduğunu, hangi davranışların kötülüğe yol açtığını, kötü varlıkların ne olduğunu, insana nasıl yaklaştığını ve kötü davranışların sonucunda insanda meydana gelen maddi ve manevi değişimlerin neler olduğunu, insanları kötülüklerden korunmak için neler yapılması gerektiğini bildirmiştir.⁶⁶

Sonuç olarak imanı, inancı, güveni ve korkuyu içinde barındıran istiaze, insanlarda bir ihtiyaç olarak meydana gelmektedir. İstiaze ihtiyacını ise bazı unsurlar ortaya çıkarmaktadır. Denge halinde yaşamını sürdüren insanlar kâinatta maddi, ruhsalda manevi dengesizlik haline girdiğinde istiaze ile yüce, sonsuz, sınırsız ilahi bir güç tarafından korunmak ve güven içinde denge haline tekrar ulaşmayı istemektedir. Ruhsal bunalımlar, psikolojik hastalıklar, doğal afetler; depresyon, sel ve taşkınlar, kuraklık, şiddetli fırtına ve kasırgalar, ölümler, salgın hastalıklar, fakirlik, savaşlar gibi menfi durumlar insanda korku, endişe, kaygı, çaresizlik gibi duygulara yol açmaktadır. Yaşanan krizler psiko-sosyal anlamda insanları ve toplumları olumsuz yönde etkilemektedir. Bu gibi durumlarda insan fitri bir ihtiyaç olarak mutlak, kuşatıcı ilahi bir güç tarafından korunmak ister. Müslümanlar bu ihtiyacı karşılamak için El-Hafiz olan Allah Teâlâ'dan yardım dilenmektedir. Ruhsal dinginliğe ulaşabilmek ve mevcut durumu koruyabilmenin yolunu ancak Allah'a karşı teslimiyet içinde bulabilmektedirler

⁶⁴ Abdurrahman Kasapoğlu, agm, s. 66.

⁶⁵ B. Topaloğlu (1997). "Hafiz", *TDV İslam Ansiklopedisi*, c. 15, s. 116.

⁶⁶ Bkz. Al-i İmran Suresi 3:193; Al-i İmran Suresi 3:120; Al-i İmran Suresi 3: 195; Araf Suresi 7:165; Tevbe Suresi 9:112; Yunus Suresi 10:27; Nahl Suresi 16:28; Neml Suresi 27:46; Ankebut Suresi 29: 4; Ankebut Suresi 29: 7; Zümer Suresi 39: 48; Zümer Suresi 39: 61; Şura Suresi 42:25; Necm Suresi 53:31; Mearic Suresi 70: 20, Tevbe Suresi 9: 47; Hud Suresi 11: 78; Yunus Suresi 10: 51; Nahl Suresi 16:27; Mü'min Suresi 23: 9; Şura Suresi 42: 48, Ahkaf Suresi 46: 16; Fetih Suresi 48: 6; Bakara Suresi 2:81; Nisa Suresi 4: 79; Nisa Suresi 4:110; Nisa Suresi 4:123; Maide Suresi 5:65; En'am Suresi 6: 54; Fetih Suresi 48: 5; Casiye Suresi 45: 15; Hud Suresi 11: 64

3. BİR MOTİVASYON OLARA FELAK VE NAS SURELERİNİN MANEVİ DANIŞMANLIK VE REHBERLİKTEKİ ETKİSİ

Kur'an-ı Kerim Allah Teâlâ'nın indirmiş olduğu son kitap son rehberdir. Cebrail (a.s) vasıtasıyla Hz. Muhammed'e indirilmiş ve günümüze kadar tahrif edilmeden gelmiştir. Bireysel ve toplumsal olarak tüm insanlara hitap olunan Kur'an, inanan kimselerin en temel başvuru kaynağıdır. Müslümanlar dünyevi ve uhrevi mutluluğu, huzuru sağlamak adına gerekli bilgi ve birikimi, hikmeti ve feyzi dinin temel kaynağı olan Kur'an'a ve Hz. Peygamber'in söylev, eylem ve takrirlerini içeren sahih hadislerle başvurarak öğrenirler. Manası ve lafzı ile amel edilen Kur'an-ı Kerim aynı zamanda kulların Rabbi, Meliki ve İlahını zikrettiği, övgüde bulunduğu bir zikir kitabıdır. Konumuz perspektifinde ise Kur'an insanların okuyarak nasihat aldığı, huzur bulduğu, kalplerine ve ruhlarına şifa edindiği dua kitabıdır. Duanın insan sağlığı üzerindeki etkisi, dua etmeye yönelen bireylerin dini ve psikolojik alt yapısı, duanın bireysel ve toplumsal yaşantıdaki olumlu ve olumsuz yansıması çeşitli ülke ve dinlerde araştırma konusu olmuştur.⁶⁷

Din psikolojisi en temel tabirle insanların din içerikli davranışlarını, davranışlarının neden ve sonuçlarını bilimsel metotlarla ele alan, araştırma ve incelemelerde bulunan bilim dalıdır.⁶⁸ Din Psikolojisi bu minvalde dinlerin vazgeçilmez unsuru olan duanın da insan psikolojisindeki yeri ve önemini, yansımalarını, temelinde yatan psikolojik nedenlerini dua öncesinde ve sonrasında ruh hallerini, tecrübe ve deneyimlerini araştırmaktadır. Bu bağlamda ilahi bir dua olan Felak ve Nas surelerinin insan psikolojisindeki yansıması, manevi danışmanlık ve rehberlik perspektifindeki önemine değinmeden önce bireylerin genelde dua etme motivasyonlarına özelde ise Felak ve Nas surelerine dua olarak başvurmalarındaki nedenlere değinilecektir.

İnsan psikolojisinde duanın ortaya çıkışında anlık ve uzun vadeli olmak üzere iki farklı psikolojik sürecin aktif olduğu ifade edilmektedir. Anlık süreçte bireyler yaşantılarında ve duygu durumlarında yaşadıkları anlık değişimler ile duaya yönelmektedir. Korku, stres, kaygı, acizyet hissi, açlık, muhtaç olma, ruhsal bunalım, sevinç, mutluluk gibi duygu değişimleri bireyleri duaya yöneltmektedir. Bu anlık yönelme bireylerin ruhsal ve fizyolojik olarak içinde barındırdıkları temel ihtiyaçtan kaynaklanmaktadır. Anlık olarak dua vasıtasıyla Yaratıcıya yönelme şuurlu olduğu gibi şuursuzda gerçekleşebilmektedir. İlkel ihtiyaçlarla başvuru

⁶⁷ Ü. Horozcu (2010). *Din Psikolojisi Açısından Dünyevi İstek Duaları*. (Yayınlanmış Doktora Tezi). İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, s. 159-168.

⁶⁸ agt, s. 78.

duanın genel olarak şuarsuz bir başvuru olduğu ifade edilmektedir. Burada herhangi bir inanaşa da ihtiyaç yoktur çünkü birey, içinde bulunduğu müşkül durumdan fitri bir ihtiyaçla kendinden daha güçlü bir varlığa sığınarak feraha kavuşmayı hedefler. İnançlı bireylerde de anlık şuarsuz bir yönelme gerçekleşebilir ancak her hangi bir dine mensup olan bireylerin anlık kısa süreli dua yönelimlerinin temelinde kulluk aidiyeti yatmaktadır. Kulluk güdüsü ve aidiyeti ile hareket eden bireyler yalnızca olumsuz durumlarda değil, başarı, sevinç, mutluluk, kazanç gibi olumlu durumlarda da Yaratıcıya yönelebilmektedir. Anlık, kısa süreçte şuurdu edilen dua da ise şükür, övgü, zikir, tövbe istiğfar görülmektedir.⁶⁹ Din psikolojisinde duaya eğilimin altında yatan nedenlerin ikicisi ise uzun vadeli psikolojik süreçtir kısa vadeli sürece nazaran arka planında daha detaylı, aşamalı bir yaşantı yatmaktadır. Doğuştan ve fitri olarak getirilen özellikler, alınan eğitimler, aile ilişkileri, kişilik, karakteristik yapı ve birtakım teorileri (bağlanma, rol alma, birlikte yönelim, yükleme) yer almaktadır.⁷⁰ Ancak duaya yönelimde yalnızca bu faktörlerin etkili olmadığı da görülmektedir.

Felak ve Nas sureleri üzerinde bu konuyu açmak gerekirse muhteva açısından muavvizeyten sureleri bireylerin temel ihtiyaçlarını karşılayan dualardır. Bu surelerin dua olarak tercih edilmesinde yukarıda bahsi geçen kısa ve uzun vadeli süreçlerin de etkisi olabilmektedir. Bununla birlikte din mensubu bireylerin kutsal metinlere verdiği önem ve yönlendirmeler başvurmadaki en mühim faktörlerdendir. Bu yönlendirmelerde vahyin muhatabı olan Hz. Peygamberin söylem ve eylemleri, Felak ve Nas surelerine yaptığı vurgular duada bu surelerin tercih edilmesinde itici faktördür.

Peki Felak ve Nas sureleri manevi danışmanlık ve rehberlikte nasıl bir etki alanı oluşturmaktadır? Bu soruya öncelikle manevi danışmanlık ve rehberlik çerçevesinde dinin etkisinden bahsetmek gerekmektedir. Biyolojik olarak insanda inanma ihtiyacı fitridir. Sonsuz güç ve kudrete sahip bir yaratıcının olduğuna vakıf olmak, evrenin, yaşam alanındaki her hücrenin bir düzen ve vazife doğrultusunda yaratıldığını bilmek insanın, varoluşsal sorunlarına karşı biyolojik ve psikolojik motivasyon sağlamaktadır. Hayatın bütününe kuşatan, bir fenomen olan din yaşantımızı şekillendirerek düzene koyar, anlam ve kavrayışımızı biçimlendirir. Bireyler hayatın her alanında bir şekilde din ve maneviyata bağlantılı olarak yardıma ihtiyaç duyabilmektedirler. Yaşantılarında din ile ilgili problemler yaşanabilmekte veya insanlar karşılaştıkları bazı problemleri din ve maneviyat bağlamında çözmek istemektedirler. Kendisinin ve evrenin var oluşunu anlamlandırmaya çalışan birey dini inançların sunduğu

⁶⁹ Ümit Horozcu, agt, s. 83-84.

⁷⁰ agt, s. 113.

direktiflerle maddi ve manevi olarak motivasyonunu sağlamaktadır. Öte yandan varoluşunu anlamlandıramayan bireyler psikolojik olarak ruhsal bunalıma girebilmektedir. Bu da bireyin hem psikolojik hem de sosyal hayatında karmaşalara yol açmaktadır. Manevi danışmanlık ve rehberlik, bu minvalde din psikolojisinden aldığı destekle bireylerin ruhsal durumlarını sağlıklı ve dengede tutabilmek amacıyla hizmet sunmaktadır.

Manevi danışmanlık ve rehberlikte sunulan hizmetlerden biri de dua faktörüdür. Birçok anket ve araştırma, bireysel tecrübe göstermektedir ki dua edildiğinde psikolojik bir rahatlama, huzur meydana gelmektedir.⁷¹ Ruhsal sağlığın beden sağlığını da etkilediği bilimsel bir gerçektir. Psikolojinin fizyolojiye etkisi olarak tanımlanan bu durumda manevi danışmanlık ve rehberlikte yalnızca ruh sağlığını korumaya yönelik hizmet sunmaz aynı zamanda ruh sağlığının etkilediği beden sağlığına da yönelik hizmet sunmaktadır. Felak ve Nas sureleri bireylerin temel ihtiyaçlarını karşılayan psikolojik anlamda güven duygusunun, istiazenin karşılandığı iki mühim suredir. Araştırmamızın birinci bölümünde bu surelerin ayet bazında içeriklerine ve önemine değinilmektedir. Aciz, sınırlı ve sonlu olan insanoğlunun fitri ihtiyacı olan inanç, istiaze duyguları ise ikinci bölümde yer almaktadır. Ayrıca Felak ve Nas surelerinin yaygın görüşte büyüye ve sihre karşı korunma amacı taşımasından dolayı insan psikolojisinde büyü ve sihir kavramları, yansımaları detaylı olarak ikinci bölümde yer almaktadır. Tekrara düşmemek amacıyla bu bölümde inanç, istiaze, büyü, sihir gibi kavramlara detaylı değinilmeyecek yalnızca yüzeysel olarak değinilecektir.

Ruhsal, metafizik varlıklara karşı inanç tarih boyunca insanlarda var olan bir inanıştır. Buna ilave olarak yukarıda da bahsettiğimiz gibi insanın yaşamını ve anlam dünyasını inşa eden din bu varlıkların gerçekliğine ve sınırlılıklarına değinerek insan algısındaki yerini biçimlendirmiştir. Felak ve Nas sureleri yalnızca bu varlıklara karşı korunmayı amaçlamaz. Surelerin içeriği incelendiğinde her bir ayette, kelimedede farklı bir hikmet söz konusudur. Bu sureler ruhsal sağlığı korumak, belirsizliğe karşı denge halini sağlayabilmek adına da bir takım tavsiyeler içermektedir. Ayetlerde yer alan tavsiyeler genelde tüm insanların, özelde ise din mensuplarının şer olarak nitelendirilen olay ve olgulara karşı tedbir olarak ruh ve beden sağlığını korumasına yöneliktir. Beklenmedik ve istenmedik olaylar karşısında anlama ve anlamlandırma girişiminde bulunan bireyler hazırlıksız yakalandıkları durumlar sonucunda ruhsal bunalımlar, sıkıntılar yaşayabilmektedirler. Meydana gelen ruhsal bunalımlar ise ilerleyen süreçte anksiyete, depresyon, endişe bozuklukları, kaygı gibi psikolojik rahatsızlıklara

⁷¹ agt, s. 121. (Bkz. Horozcu'nun yayınlamış olduğu doktora tezinde 3. Bölümde duanın insan psikolojisindeki etkisine yönelik araştırmalar ve bilimsel veriler ele alınmıştır.)

yol açabilmektedir.⁷² Felak ve Nas surelerinin bu perspektifte en önemli özelliği bireylere günlük yaşantıda hayrın, doğrunun, güzelliklerin olabileceği gibi şerrin, kötülüklerin, zulmün, cehaletinde olabileceğini vurgulamasıdır. Surelerde kulların her zaman tedbir ve temkin içinde olması nasihat edilmiştir. Engelleme, çaresizlik ve güçsüzlük durumlarının dine yönlendirmedeki etki ve fonksiyonları bireylerin içinde bulunduğu kriz ortamlarında kendini göstermektedir. Dini inanç ise bireylerin daha sağlıklı bir yaşam sürmesi için bu kriz ortamlarına bireyleri teorikte ve pratikte hazırlamaktadır. Bu sayede karşılaşılan kriz ve kaos, dengesizlik hali daha hızlı kabul edilerek bir sonraki aşama olan çözüm aşamasına geçilebilmektedir. Felak ve Nas sureleri öncelikle bireylere gereken teorik bilgiyi vermektedir, şerrin nerelerden, kimlerden, hangi duygu ve durumlardan gelebileceği bildirilmiştir. Daha sonra ise kriz ve kaos durumlarında bireylerde motivasyonu diri tutacak, dayanma gücünü aktif edecek, umut duygusunu aşılacak manevi danışmanlık sunulmaktadır.⁷³ Örneğin Felak suresinde sabahın karanlığı yırtması ifadesi ile her gecenin bir sabahı olduğu yani karşılaşılan her kötülüğün, zorluğun, şerrin ardından feraha ulaşılacağı ifade edilmiştir.⁷⁴

Manevi danışmanlık ve rehberlik perspektifinde sureler incelendiğinde Felak ve Nas surelerinde ele alınan iki kavram; haset ve vesvese dikkatimizi çekmektedir. Haset duygusu ve vesvesenin müstakil olarak incelendiğinde psikolojik rahatsızlıklara yol açtığı anlaşılmaktadır. Haset; “Başkasının sahip olduğu maddi veya manevi imkanların kendisine intikal etmesi veya kıskanılan kişinin bu imkanlardan mahrum kalması yönündeki istek ve niyeti ifade eder.”⁷⁵ Yıkıcı ve zarar verici duygular arasında zikredilen haset, din ve inanışlarda da en büyük günahlardan sayılmaktadır. Hırs, kıskançlık, zulüm, öfke, düşmanlık, narsisizm gibi duyguları da içinde barındırmaktadır. Bu duygular ruha sirayet ederek psikolojik hastalıklara sebep olmaktadır.⁷⁶ İbnü'l- Cevzî et- Tıbbu'r- Ruhânî isimli eserinde haset duygusunun insanda yetersiz beslenme, uykusuzluk, ebedi üzüntü ve mizacın bozulmasına yol açabileceğini ifade etmektedir. Uzun yaşamanın sırrının ise hasedi terk etmek olduğunu söylemiştir.⁷⁷

⁷² N, Kula (2006). İstenmedik ve beklenmedik olaylarla karşılaşan bireylere yönelik moral ve manevî desteğin önemi (Deprem ve bedensel engellilik örneği). *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 6(3), 77.

⁷³ agm, s. 85-86.

⁷⁴ Felak Suresi 113:1-5

⁷⁵ M, Çağrı (1997). “Haset”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, c.16 , s. 378.

⁷⁶ E, İrk, & İ, Gürses. (2021). Hasedin İnsan Hayatındaki Yıkıcı Etkileri ve Çözüm Arayışları. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 30(2), 401.

⁷⁷ İbnü'l-Cevzî, Ebu'l-Ferec. (2019). *Ruhun Sağaltımı et-Tıbbu'r-Rûhânî*. (Çev.) Mevlüt Uyanık, Aygün Akyol, Sema Bolat, Elis Yayıncılık, Ankara, s.70

Kur'an-ı Kerimde ve Hadis-i Şeriflerde haset duygusuna yönelik kullara psikoterapi uygulanarak bireylerin ruhsal işleyişinde denge ve düzen sağlanmaya çalışılmaktadır.⁷⁸ Felak suresinde sırasıyla yaratılmışların, gecenin ve karanlığın, düğümlerin şerrinden Allah'a sığınma öğütlenirken son ayette de hasetçinin şerrinden sabahın Rabbine sığınma vurgulanmıştır.⁷⁹ Ayetlerdeki taksimlerin rastlantı olmadığı, bir hikmet dahilinde sıralandığı görülmektedir. Hasetçinin şerrinin diğer şerlerden daha yıkıcı ve zarar verici olduğunun vurgulanması için son ayet haset edenin şerrinden bahsetmektedir.⁸⁰ Hem bireysel hem de sosyal tahribe sebep olan bu duygu yalnızca kişiler arası iletişime zarar vermez aynı zamanda kulun Yaratıcısıyla olan iletişimine de zarar verir. Hoşnut olunmayan durumların sorgulanmaya başlanmasıyla isyan meydana gelmektedir. İbn Kayyim haset eden kişilerin illaki somut bir kötülük yapmasına gerek yoktur der. Hasedin insanın gözünden ve nefsinden sirayet ederek haset edilen canlı ve cansız her türlü varlığa zarar verebileceğinden bahseder. Buna binaen haset eden bireyler öfke, kin ve düşmanlık gibi duygularla çevresine yaklaşarak somut zararlarda bulunabilir. Bu da kötülüğün ve yıkımın ne şekilde geleceğinin bilinmediğini göstermektedir. Felak suresinde bahsi geçen düğümlere üfleyen büyücülere başvuruların, başvurma nedenlerinden biri de haset duygusudur. İnsan davranışlarını saldırgan ve zarar verici şekilde yönlendiren hasetten Allah'a sığınma ve istiaze önemli korunma yöntemlerinden biridir.⁸¹

Bir diğer psikolojik rahatsızlıklara sebep olan duygu ise Nas suresinde yer alan vesvesedir. “Vesvese kelime anlamı olarak “fısıldama, kötü telkinde bulunma, karışık sözler söyleme, kuşkulama” anlamına gelmektedir. Dini terminolojide ise “şeytanın veya nefsin insana kötü ve zararlı telkinde bulunması, şeytan yahut nefisten gelen, insanı dine aykırı aşırı davranışlara yönelten telkin”; vesvas “ şeytan, şeytanın insanın içine attığı saptırıcı dürtü, faydasız söz, şüphe ve tereddüt” manasında kullanılır.”⁸² Nas suresinde şeytanın, bazı cin ve insanların şerrinden Allah'a sığınılma öğütlenmektedir.⁸³ Ayetten anlaşılacağı üzere vesvesenin kaynağı; şeytan, cin ve insanın nefsidir. Bireylerin yaşantısını etkileyen, sürekli tekrarlanan vesvese ruh sağlığını ve yaşantıyı olumsuz etkilemektedir. Mevudi tefsirinde vesvesenin aşamalarını şu şekilde aktarmıştır: “Vesvese, gafil ve zihni boş olan bir insan üzerinde önce etkili olur ve kalbinde kötülüğe istek meydana getirir. Bu kötü niyet daha sonra irade haline

⁷⁸ A, Dölek. (2002). Hadisler Işığında Haset Hastalığı ve Psikoterapi. *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 10(10), s. 66.

⁷⁹ Felak Suresi 113:1-5

⁸⁰ Esra İrk, İbrahim Gürses, agm, s. 402.

⁸¹ agm, s. 407.

⁸² M. Çağrı, (2013) “Vesvese”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, c.43, s.70.

⁸³ Nas Suresi 114:1-6

gelir ve vesvesenin de etkisiyle irade pekişir Son adımda ise şer amel ortaya çıkar.”⁸⁴ Vesvesenin insan psikolojisinde iki farklı tezahürü vardır. Bunlardan ilki kalp ve zihinde meydana gelen kısa süreli kuruntu ve vesveselerdir. İkincisi ise şüpheden doğan ve daha sonra kalpte yer edinen, insanın zihnini düşünsel bağlamda daimi olarak meşgul eden vesveselerdir.⁸⁵ İslam inanç sisteminde bu şekilde tanımlanan vesvesenin psikoloji biliminde “obsesyon” olarak ifade edildiği görülmektedir. Obsesyon “yanlış olduğunu bildiğimiz halde kafamızdan atamadığımız, mantık ve muhakeme ile uzaklaştırılamayan, arzu edilmeyen saplantı halindeki fikirler”⁸⁶ şeklinde tanımlanmaktadır. Alanında uzman psikologlar bu iki ruhsal hastalığın benzer ve farklı yönlerinin olduğunu ifade etmektedirler. Öte yandan vesvesenin obsesyon hastalığının hafif semptomlusu, başlangıcı ve ilkel hali olduğu kabul edilmektedir.⁸⁷ Bireylerin dünyevi ve uhrevi yaşantılarında olumsuz, yıkım getiren durumlara sebep olan vesvese, kişilik bozukluğuna yol açmaktadır. Vesveseden kurtulup ruh sağlığını dengede tutmak için Allah’a sığınma Nas suresinde vurgulanmıştır. Bunun yanında Kalbe ve zihne düşen vesveselerden kurtulmak için bir rehber ihtiyacı duyulmaktadır. Hz. Peygamber’in vesvese hususunda da ümmetine aktardığı ifadeleri ile psikoterapi yaptığı görülmektedir. Vesveseden uzak durmanın bir yolu da ilim ile meşgul olmak, cehaletten uzak durmaktır, Felak suresinde karanlığın şerri ifadesinde karanlığın aynı zamanda cehaleti de içerdiği tefsir edilmektedir. Bu doğrultuda Felak ve Nas sureleri hem bireyleri zararlı ve yıkıcı unsurlar konusunda bilgilendirmekte hem de bu unsurlardan kurtulmak için çözüm yolunun ne olacağını vurgulamaktadır.⁸⁸

Duanın insan psikolojisindeki yeri ve önemi, tedavi edici yönü birçok araştırmaya konu olmuştur. Metafizik bir yöntem olması hasebiyle tedavi sürecindeki etkisi her ne kadar bilimsel olarak ölçülemese de bu duanın etkisini yok sayamaz.⁸⁹ Manevi danışmanlık ve rehberlik insanların inançları doğrultusunda ruh sağlığı motivasyonlarını canlı tutan faktörlerle danışmanlık sağlamaktadır. Dua faktörü ise bu minvalde en etkili faktörlerden biridir. Kur’an-ı Kerim’in aynı zamanda bir dua kitabı olması inanan bireylerin onda yer alan duaların gerçekleşeceğine inancını daha diri ve canlı tutmaktadır, çünkü bizzat Allah Teâlâ reçeteyi sunmaktadır. Felak ve Nas sureleri insanların en temel ihtiyaçları olan korunma, sığınma, güven duygularını karşılamaktadır. Hz. Peygamber’de bu sureleri ashabına tavsiye ederek önce

⁸⁴ Ebu’l –Ala Mevdudi, age, s. 328.

⁸⁵ A, Kasapoğlu (2005). Dinsel Şüphe. *Kelam Araştırmaları Dergisi*, 3 (2), s. 65-82

⁸⁶ B, Yılmaz. (2018). Obsesif Kompulsif Bozukluk Tedavisinde Güncel Yaklaşımlar. *Lectio Scientific*, 2(1), s. 21.

⁸⁷ A, Kerdige., Şentürk, H. (2020). Psikoloji ve Din Açısından Takıntılar: “Vesvese Üzerine Analizler.” *Türk Din Psikolojisi Dergisi*, (2), s.124.

⁸⁸ Ali Kerdige, Habil Şentürk, agm, s. 129-131.

⁸⁹ Ümit Horozcu, agt, s. 159-185.

kendisinde sonra ashabında rutin oluşturarak psikoterapi uygulamaktadır. Surelerin içerdđi öğreti ve nasihatler ile bireylerin hem dünyevi hem de uhrevi hayatında ruhsal ve bedensel sağlığı oluşturarak, koruyarak dengeli bir yaşam sağlanması yardımcı olmaktadır. Başımıza gelebilecek her türlü şerden Allah'a sığınmayı öğreten muavvizeteyn sureleri, birçok öğreti, hikmet ve nasihati de içinde barındırmaktadır.

SONUÇ

Bireysel ve toplumsal olarak tüm insanlara hitap olan Kur'an, inanan kimselerin en temel başvuru kaynağıdır. Müslümanlar dünyevi ve uhrevi mutluluğu, huzuru sağlamak adına gerekli bilgi ve birikimi, hikmeti ve feyzi İslam dinin temel kaynağı olan Kur'an'a ve Hz. Peygamber'in hadislerine başvurarak edinirler. Duanın insan sağlığı üzerindeki etkisi, dua etmeye yönelen bireylerin dini ve psikolojik alt yapısı, duanın bireysel ve toplumsal yaşantıdaki müspet ve menfi yansıması çeşitli ülke ve dinlerde araştırma konusu olmuş ve duanın pozitif yönlü etkisini ortaya konmuştur.

Menfi durumlar karşısında kendimizi korumak amacıyla maddi anlamda birtakım tedbirler almaktayız. Ancak psikolojik olarak bizleri rahatlatarak, güvende olduğumuzu hissettirecek tedbirler karşısında maddi güçlerden ziyade manevi güce sığınmaktayız. Maddi ve manevi menfi durumlar karşısında aciz kalan bireyler psikolojik olarak belirsizlik ve güvensizlik duyguları ile başa çıkmaya çalışmaktadır. Bu süreçte ise duaların istiaze de önemli bir rol oynadığını görmekteyiz. İçine düşülen belirsizlik ve güvensizlik duygularının bertaraf edilmesi amacıyla da Yaraticıya yönelerek, dualarla ondan yardım dilemekteyiz. Felak ve Nas sureleri muhteva açısından bu hususta başvurduğumuz önemli iki suredir. İçeriği bakımından bizlere zararın nerelerden, ne zaman, kimlerden ve hangi duygulardan geleceğini bildirmektedir. Her türlü kötülükten ve zarardan ise insanların sığınma mercii olarak alemlerin ve insanların Rabbi, Meliki ve İlahı olan Allah'a yönelmeyi öğütlemektedir.

KAYNAKÇA

- Aydar, H.** (2005). Muavvizeteyn Üzerine Bir Değerlendirme, *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1(11), s. 1-34.
- Aladar, N.** (2009). *Büyüsel İşlemler Üzerine Bir Din Sosyolojisi Araştırması-Malatya Örneği*. (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi). Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.
- Çağrı, M.** (1997). “Haset” , *TDV İslam Ansiklopedisi*, c.16, s. 378-380.
- Çağrı, M.** (2013). “Vesvese”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, c.43, s.70-72.
- Çubukçu, İ. A.** (1975) . İnkarcılıktan Doğan Bunalımlar. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 20(1), 1-13.
- Demirci, M.** (2001). “İstiâze” , *TDV İslam Ansiklopedisi*, c.23, s. 318-319.
- Doğruyol, Ş., Koçer, S., Yavaş, İ., Akdağ, M.** (2023). *Kur'an Üzerine Disiplinlerarası Analizler- II Felak ve Nas Sureleri*. Zinde Yayıncılık.
- Dölek, A.** (2002). Hadisler Işığında Haset Hastalığı ve Psikoterapi. *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 10(10), 39-82.
- Erdoğan, İ.** (2019). Metafizik Âlemden Cinlere İrtibatın İmkânı/ İmkansızlığı: Etimolojik ve Epistemolojik Bir Analiz, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 18(72), 1953-1956.
- Güler, D., Ö.,** (2022). Geleneksel Kültürden Modern Uygulamalara: Şifacı Kadınlar. *Folklor Akademi Dergisi*, 5(2), 327 – 336.
- Horozcu, Ü.** (2010). *Din Psikolojisi Açısından Dünyevi İstek Duaları*. (Yayınlanmış Doktora Tezi). İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- İbnü'l-Cevzî, Ebu'l-Ferec.** (2019). *Ruhun Sağaltımı et-Tıbbu'r-Rûhânî*. (Çev.) Mevlüt Uyanık, Aygün Akyol, Sema Bolat, Elis Yayıncılık, Ankara.
- İrk, E.,& Gürses, İ.** (2021). Hasedin İnsan Hayatındaki Yıkıcı Etkileri ve Çözüm Arayışları. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 30(2), 389-421.
- Kasapoğlu, A.** (2005). Dinsel Şüphe. *Kelam Araştırmaları Dergisi*, 3(2), s. 65-82
- Kasapoğlu, A.** (2005). İnsanın Çaresizliği ve Fıtratın Uyanışı. *Kelam Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 61-90.
- Kaya, R.** (2001). Kur'an'da İstiaze (Sığınma). *T.C. Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 10(1), 95-112.

- Kerdiĝe, A., Ŗentürk, H.** (2020). Psikoloji ve Din Açısından Takıntılar:‘Vesvese’Üzerine Analizler. *Türk Din Psikolojisi Dergisi*, (2), 107-134.
- Kula, N.** (2006). İstenmedik ve beklenmedik olaylarla karşılaşan bireylere yönelik moral ve manevî desteĝin önemi (Deprem ve bedensel engellilik örneĝi). *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 6(3), 73-94.
- Kur’an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir.* (2020), (Çev.) Hayrettin Karaman vd., Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara.
- Mevdûdî, Ebü’l-A’lâ .**(2020). *Tefhîmü’l-Kur’ân*, (Çev.) Muhammed Han Kayani vd., İnsan Yayınları, İstanbul, s.327.
- Oral, O.** (2019). Mâtürîdî ve Râzî’ye Göre Felak İle Nas Surelerinde Kötülüklerden Sığınılan Allah Tasavvuru, *Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12(1), s. 15-36.
- Reyhan, E.** (2008). Anadolu Kültüründe Büyü ve Büyücülük. *Gazi Akademik Bakış*, 2(3), 227-242.
- Sabuni, M. A.** (1992). *Safvetü’t-Tefasir.* (Çev.) Sadrettin Gümüş-Nedim Yılmaz, Ensar Neşriyat , İstanbul.
- Sinanoĝlu, M.** (2000). “İman” , *TDV İslam Ansiklopedisi*, c.22, s. 216-219.
- Ŗentürk, H.** (1997). Freud’un Psikoloji ve Din Anlayışına Eleştirel Bir Yaklaşım. *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1(3), 224-229.
- Tanyu, H.** (1992). “Büyü” , *TDV İslam Ansiklopedisi*, c.6, s. 501-506.
- Topaloĝlu, B.** (1997). “ Hafız”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, c. 15, s. 116-117.
- Topuz, İ.** (2012). Gençlerde Normatif, Popüler ve Paranormal İnançlar Üzerine Bir Araştırma: SDÜ Örneĝi. *Süleyman Demirel Üniversitesi Fakültesi Dergisi*, 2(29), 13-40.
- Turgay, Ŗ.** (2006). *Metafizik Varlıklardan Cinlere İnancın Psiko-Sosyal Boyutları.* (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Yaylamış, Ç.** (2019). *Büyü ve Sosyal İlişkiler.* (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi). Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.
- Yeşilyurt, T.** (2018). Kur’an’da cin, melek, şeytan. *Kastamonu Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2(1), 9-21.

Yılmaz, B. (2018). Obsesif Kompulsif Bozukluk Tedavisinde Güncel Yaklaşımlar. *Lectio Scientific*, 2(1), s. 21-42.